

MINISTRITE
ASETÄITJAD

Ministrite
dokumendid

komiteeCM(2024)191-
add2final

12. märts 2025

1522. istung, 11. ja 12. märts 2025

10 õiguslikku küsimust

10.1 õiguslase koostöö Euroopa Komitee (CDCJ)

Euroopa Nõukogu advokaadikutse kaitse konventsioon

Seletuskiri

Preambul

1. Preambulis selgitatakse konventsiooni tausta, nimelt ühelt poolt advokaatide ja advokaatide kutseühenduste olulist rolli õigusriigi põhimõtete järgimisel, õiguskaitse kättesaadavuse ning inimõiguste ja põhivabaduste kaitse tagamisel, ning teiselt poolt asjaolu, et advokaate rünnatakse, ähvardatakse, ahistatakse ja hirmutatakse üha enam ning takistatakse või segatakse nende seadusliku kutsetegevuse teostamist, mis tuleb hukka mõista.

2. Selles tuuakse välja dokumendid, mis on konventsiooni kontekstis eriti olulised:

- inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon (ETS nr 5, 1950, edaspidi: Euroopa inimõiguste konventsioon) ja selle protokollid, nagu on tõlgendatud Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas;
- kaheksandal ÜRO kuritegevuse ennetamise ja õigusrikkujate kohtlemise alasel kongressil (Havanna, Kuuba, 27. august – 7. september 1990) vastu võetud advokaatide rolli käsitlevad üldpõhimõtted;
- ministrite komitee soovitus Rec(2000)21 liikmesriikidele advokaadi kutsealal tegutsemise vabaduse kohta;
- ÜRO inimõiguste nõukogu 16. juulil 2020. aastal vastu võetud resolutsioon 44/9, mis käsitleb kohtunike, vandekohtunike ja kaasistujate sõltumatust ja erapooletust ning advokaatide sõltumatust.

3. Advokaadid on õigussüsteemi ja õiglase õigusemõistmise võtmeisikud. Nad aitavad kaasa õigusriigi põhimõtete säilitamisele, tagades seaduste õiglase ja järjekindla kohaldamise. Nad esindavad füüsilisi või juriidilisi isikuid õigusküsimustes, kaitstes nende õigusi ja huve kohtusüsteemi raames ning tegutsedes vahendajatena kohtute ja avalikkuse vahel. Võimalus olla esindatud advokaadi poolt on seega lahutamatu osa õiglase kohtumõistmise õiguse elementidest.

4. Advokaadid hõlbustavad ka õiguskaitse kättesaadavust, pakkudes õigusabi neile, kes muidu ei saaks seda endale lubada. See hõlmab tasuta tööd ja esindamist õigusabiprogrammide kaudu. Sellega tagavad nad, et üksikisikutel, olenemata nende majanduslikust seisundist, on võimalik taotleda õiguskaitset. Neil on oluline roll inimõiguste ja põhivabaduste kaitsmisel, kaitstes üksikisikuid nende õiguste ja vabaduste rikkumise eest ning vaidlustades neid rikkuvaid seadusi ja tavaid. See hõlmab tööd kodanikuvabaduste, diskrimineerimise ja muude inimõiguste rikkumistega seotud juhtumite kallal. Advokaate tuleks pidada ka inimõiguste kaitsjateks, kui nad tegutsevad oma

klientide nimel nende inimõiguste ja põhivabaduste kaitsmisel.¹ See ei tähenda siiski, et kõiki advokaate tuleks automaatselt pidada inimõiguste kaitsjateks lihtsalt nende ametialase kuuluvuse tõttu.

5. Advokaatide kutseühendustel on oluline roll advokaadikutse esindajate kaitsmisel tagakiusamise ning ebakohaste piirangute ja rikkumiste eest, samuti tagamisel, et kõigil, kes soovivad advokaadiks saada, oleks võrdne juurdepääs kutsealale. Sageli toetavad nad õigusreformide läbiviimist õigussüsteemi parandamiseks. Kutseühendused kehtestavad ja jõustavad ka advokaatide kutsestandardid. See tagab, et advokaadid tegutsevad ausalt, pädevalt ja austusega oma klientide ja üldisemalt õigussüsteemi suhtes. Kutseühendustel on samuti oluline roll avalikkuse teavitamisel nende seadusest tulenevatest õigustest ja kohustustest ning sõltumatu juriidilise kutseala esindaja olulisest rollist nende põhivabaduste kaitsmisel. Kutseühendused tegelevad sageli rahvusvahelise kaitsega, töötades inimõiguste edendamise nimel rahvusvahelisel tasandil.

6. Konventsioon on vastuseks muredele seoses advokaatide vastu suunatud üha kasvavate rünnakute, ähvarduste, ahistamise ja hirmutamise ning kutsetegevuse ebakohase takistamise ja sellesse sekkumisega. Need mõjutavad ka laiemalt õigusriigi põhimõtteid ja õiguskaitse kättesaadavust. Need küsimused on tõstatatud parlamentaarse assamblee õigus- ja inimõiguste komitee aruandes „Euroopa advokaadi elukutse konventsiooni koostamise vajadus“ ja selle soovitusel 2121 (2018) ning neid on täiendavalt uuritud 2020. aastal Õiguslase Koostöö Euroopa Komitee (CDCJ) koostatud uuringus advokaadi elukutset käsitleva uue siduva või mittesiduva Euroopa õigusakti võimalikkuse kohta.

7. Probleemid, millega advokaadid silmitsi seisavad, on oma olemuselt mitmekesised. Advokaadid, kes tegelevad tundlike või tähtsate kohtuasjadega, eriti kui need on seotud inimõiguste, kriminaalõiguse alase kaitse või poliitikaga, võivad puutuda kokku ahistamise ja hirmutamise taktikaga, mille eesmärk on takistada neil teatavaid kliente esindada või teatavat tüüpi kohtuasjadega tegeleda laimukampaaniate ja jälgimise kaudu ning muul viisil psühholoogilist survet avaldades. Halvemal juhul ähvardatakse nende isiklikku turvalisust. Advokaatide töösse sekkumine võib toimuda eri vormides, näiteks kui avaliku võimu kandjad või valitsusvälised osalejad püüavad mõjutada kohtumenetlusi või avaldada survet advokaadi ja kliendi vahelise konfidentsiaalsuse rikkumiseks. Advokaadi ja kliendi vaheliste suhetega seotud konfidentsiaalsus on tundlik ja oluline advokaadi kutsealal tegutsemiseks ning väärib seetõttu erilist kaitset ametiasutuste põhjendamatu sekkumise eest. Selline sekkumine õhnestab advokaatide sõltumatust ja õigusriigi tõhusat toimimist. Advokaatide võimet oma kutsetegevust teostada võivad kahjustada ka ahistamine, eelarvamused ja negatiivsed stereotüübid, mis tulenevad nende kuulumisest või arvatavast kuulumisest teatud isikute gruppi.

8. Kui advokaatidel takistatakse oma kutsetegevust teostada, mõjutab see otseselt ja negatiivselt nende klientide õigust õiglasele kohtumõistmisele ja õiguskaitse kättesaadavusele. See kehtib eriti juhtumite puhul, mis puudutavad haavatavaid rühmi, kellele võib juba praegu olla juurdepääs õigusabile raskendatud. Advokaadid, kes kaitsevad ebapopulaarseid eesmärke või kliente, võivad sattuda nii professionaalselt kui ka isiklikult häbimärgistamise ohvriks, mis mõjutab nende praktikat ja heaolu. Mõnel juhul võib ametivõimude toetus või reaktsioon olla ebapiisav advokaatide kaitsmisel selliste ebasoodsate olukordade eest; raskemal juhul võivad avaliku võimu kandjad olla sellise kriitika allikaks. Advokaatide (rühmade) toetamata jätmine või avalik diskrediteerimine võib kaasa aidata vaenulikule keskkonnale. See näitab vajadust struktureeritud õiguskaitse järele, mis tagaks, et advokaadid saaksid oma ametikohustusi ja tegevust teostada ilma hirmuta sekkumise, hirmutamise või kahjustamise ees. See on konventsiooni peamine eesmärk, sest õigusriigi ning põhiõiguste ja -vabaduste kaitse seisukohalt on oluline, et advokaadid saaksid oma klientide huvides vabalt ja turvaliselt tegutseda.

¹ Vt deklaratsiooni üksikisikute, rühmituste ja ühiskondlike asutuste õiguse ja vastutuse kohta edendada ja kaitsta üldtunnustatud inimõigusi ja põhivabadusi (ÜRO Peaassamblee resolutsioon 53/144, lisa) artikli 9 lõike 3 punkt c advokaatide kohta ja ministrite komitee deklaratsioon Euroopa Nõukogu tegevuse kohta inimõiguste kaitsjate paremal kaitsmisel ja nende tegevuse edendamisel, vastu võetud 6. veebruaril 2008.

9. Konventsiooni koostamisel on arvesse võetud Euroopa Nõukogu liikmesriikide väga erinevaid õigussüsteeme ja advokaatide elukutse korraldust. Tsiviilõiguslikes riikides nõustavad ja esindavad advokaadid üldjuhul kliente kohtus. Seevastu tavaõiguse süsteemides on advokaatidel erinevad funktsioonid, kus mõned advokaadid pakuvad õigusnõustamist ja teevad tehingutega seotud tööd ning mõned esindavad kliente kohtus. Loomulikult on olemas kutseala reguleerivad eeskirjad, mis on riigiti erinevad ning sõltuvad sageli õiguskultuurist ja ajaloost. See mitmekesisus peegeldab liikmesriikide rikkalikku õiguslikku pärandit ja selle pidevat arengut.

10. Konventsioon töötati välja eesmärgiga pakkuda võimalusi advokaadi kutseala parema kaitse tagamiseks ja seega reageerida kasvavale suundumusele, mis kujutab endast rünnakuid, ähvardusi, ahistamist ja hirmutamist ning advokaatide kutsetegevuse ebakohast takistamist ja sellesse sekkumist, nagu eespool mainitud. Olemasolevad rahvusvahelised standardid, mis käsitlevad konkreetset advokaadi kutseala, ei ole siduvad, mistõttu on olnud keeruline tagada nende standardite järgimine isegi riikides, kus advokaatide õiguskaitse on tugev.

I peatükk – eesmärk, kohaldamisala ja mõistete kasutamine

Artikkel 1 – konventsiooni eesmärk

11. Lõikes 1 on sätestatud konventsiooni eesmärk, milleks on tugevdada advokaadikutse kaitset ja õigust tegutseda advokaadi kutsealal, kartmata diskrimineerimist, ebakohast takistamist või sekkumist või rünnakuid, ähvardusi, ahistamist ja hirmutamist. Kaitse on suunatud nii üksikute advokaatide kui ka nende kutseühenduste tegevusele. Konventsiooniosalised, kellelt nõutakse advokaatide ja nende kutseühenduste õiguste tagamist, peavad võtma eri liiki meetmeid vastavalt konkreetsele kontekstile, alates konkreetsete õigusaktide vastuvõtmisest konkreetsete meetmete võtmise kaudu kuni sekkumisest hoidumiseni.

12. Lõige 2 sätestab, et selleks, et tagada konventsiooni sätete tõhus rakendamine konventsiooniosaliste poolt, luuakse spetsiaalne järelevalvemehhanism (vt III peatükk).

Artikkel 2 – kohaldamisala

13. Artikkel 2 määratleb konventsiooni kohaldamisala ja asjaolu, et seda kohaldatakse advokaatide ja nende kutseühenduste kutsetegevuse suhtes. Selle sätete rakendamine mõjutab ka muude organite kui kutseühenduste tegevust, kuivõrd neil on vastutus advokaadi kutseala reguleerimise eest.

14. Lõige 2 sätestab, et sätteid, mis käsitlevad õigust tegutseda (artikkel 5), advokaatide kutsealaseid õigusi (artikkel 6), sõnavabadust (artikkel 7), distsiplinaarvastutust (artikkel 8) ja kaitsemeetmeid (artikkel 9), kohaldatakse muu konventsiooniosalise või muu riigi kui konventsiooniosalise advokaatide suhtes, kes pakuvad oma päritolumaa kutsenimetuse alusel õigusnõustamist, abi ja esindamist selles konventsiooniosalises, kuid ainult niivõrd, kuivõrd neil on õigus seda teha, mis sõltub sellest, millisel alusel on neil õigus tegeleda kutsetegevusega selle konventsiooniosalise õiguse (sealhulgas Euroopa Liidu õiguse, kui see on kohaldatav) ja teenuste osutamist käsitlevate rahvusvaheliste kokkulepete kohaselt, mille osalised nad samuti on. Seega hõlmab see lõige kokkuleppeid, mille kohaselt advokaadid võivad tegutseda muus riigis kui seal, kus nad algselt selleks loa said, näiteks Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. veebruari 1998. aasta direktiivi 98/5/EÜ, millega hõlbustatakse alalist tegutsemist advokaadi kutsealal muus liikmesriigis kui see, kus omandati kutsekvalifikatsioon, või teenustekaubanduse üldlepingu alusel. Nende sätete kohaldamine ei nõua, et konventsiooniosaline esitaks artikli 20 lõike 1 kohase deklaratsiooni, mis näitaks, millised teise riigi advokaadid võivad selles riigis pakkuda õigusnõustamist, abi või esindamist. Lisaks ei mõjuta käesolev lõige konventsiooniosalise õigust kehtestada miinimumnõuded teise riigi advokaatide tegutsemise lubamiseks selles riigis.

15. Lõike 3 punkt a täpsustab, et konventsioonis sätestatud kutsealased õigused (artikkel 6), sõnavabadus (artikkel 7) ja kaitsemeetmed (artikli 9 lõige 4) kehtivad ka iga isiku suhtes, kellele on keeldutud andmast advokaadi kutsekvalifikatsiooni või kutsetegevuse luba või kelle puhul on need tühistatud või peatatud, kui keeldumine, tühistamine või peatamine on vastuolus konventsiooni artikliga 5 (õigus tegutseda) ja artikliga 8 (distsiplinaarvastutus). See säte võimaldab puudutatud isikutel kasutada konventsiooniga tagatud õigusi. Lisaks on lõike 3 punktis b täpsustatud, et neid sätteid kohaldatakse iga isiku suhtes, keda rahvusvaheline kohus ja rahvusvahelise organisatsiooni loodud organ on tunnustanud pädevana tegutsema menetlustes, kui ta nõustab või tegutseb sellistes menetlustes. Sellist laiendamist kohaldatakse üksnes nende menetluste suhtes, mille puhul need isikud on spetsiaalselt määratud nõustama ja tegutsema. Need isikud, kes ei ole litsentseeritud advokaadid, võivad olla näiteks teadlased või valitsusvälise organisatsiooni esindajad ning nõustada ja/või tegutseda poole nimel või esindada teda rahvusvahelise kohtu (näiteks Rahvusvahelise Kohtu, Rahvusvahelise Kriminaalkohtu ja Euroopa Inimõiguste Kohtu menetlustes) või rahvusvahelise organisatsiooni loodud organi ees, kui nimetatud kohus või organ on neid tunnustanud ja nad vastavad nimetatud kohtu või organi kehtestatud asjakohastele kriteeriumidele. Lõike 3 punktis b esitatud mõistet *rahvusvahelise organisatsiooni loodud organ* tuleb tõlgendada nii, et see viitab valitsustevahelise organisatsiooni loodud organitele, mille ees eespool nimetatud isikud võivad esindada poolt rahvusvahelises lepingus sisalduvate õiguste rikkumisega seotud menetluses, näiteks kollektiivsete kaebuste menetluses² Euroopa Nõukogu ministrite komitee poolt vastu võetud Euroopa sotsiaalharta alusel loodud Euroopa Sotsiaalõiguste Komitee ees või individuaalsete kaebuste menetluses³ ÜRO Peaassamblee poolt vastu võetud kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti alusel loodud inimõiguste komitee ees. Lõike 3 punkti b reservatsioonid on võimalikud konventsiooni artikli 21 kohaselt.

16. Lõikes 4 laiendatakse artikli 6 lõike 3 punktides b ja c ning artikli 9 lõikes 4 sätestatud kaitset teatavatel tingimustel ja teatavate piirangutega, tingimusel et need on seadusega ette nähtud ja demokraatlikus ühiskonnas vajalikud, ka neile, kes abistavad advokaate, kui nad aitavad otseselt kaasa nende kutsetegevusele, kuid ainult siis, kui nad teevad seda töötajana või advokaatidega sõlmitud lepingu alusel. Nende hulka kuuluvad: advokaatide abid (keda nimetatakse ka õigusassistentideks), kes abistavad advokaate nende kohtuasjade käsitlemisel; advokaatide sekretärid, kes teevad advokaatide ja nende büroo jaoks kontoritööd; registripidajad, kes tagavad kohtuasjadega seotud dokumentide arhiveerimise ja säilitamise; spetsialiseerunud töötajad (näiteks need, kellel on teatavate keeruliste kohtuasjade käsitlemiseks vajalikud eriteadmised); raamatupidajad, kellel on juurdepääs klientide tundlikule teabele; ja IT-juhid, kes jälgivad kõiki suhtlemise, tehnoloogia kasutamise, andmete säilitamise või juriidiliste IT-rakenduste kasutamise aspekte ja saavad seeläbi teada kliente andmete sisu. Mõnel juhul võivad advokaadid kasutada teiste isikute teenuseid kui nende advokaadibüroo töötajad, näiteks teatavate kohtuasjade dokumentide käsitlemisel, kohtuasjade toimikute esitamisel või muude teenuste puhul, mida advokaatide nimel osutavad välised töövõtjad, sealhulgas need, kes pakuvad klienditoimikute kaugsäilitamist, mis võib toimuda isegi pilves ja mida käsitlevad asjaomase töövõtja infotehnoloogiatöötajad. Advokaatide või nende kasutatava töövõtja töötajate töö takistamine ja nendele surve avaldamine võib otseselt mõjutada advokaadi kliendi heaks tehtavat tööd. Lõikes 4 sätestatud kaitse laiendamine kehtib ainult nende töötajate tööga seotud aspektide suhtes, mis on või on olnud otseselt seotud nende advokaatide kutsetegevusega, kelle poolt nad on palgatud või kaasatud. Seda ei tohiks mõista nii, et neile laieneb advokaadi kutsealane staatus, vaid üksnes eespool nimetatud sätetega tagatud kaitse, kui advokaat on neile usaldanud konkreetsed tegevused, mis aitavad otseselt kaasa advokaadi kutsealaste kohustuste täitmisele, ja seda rangelt selles kontekstis. Lisaks kohaldatakse kaitse laiendamisele artikli 6 lõikes 4 sätestatud piirangud. Kui asjaomased isikud rikuvad nende advokaatide usaldust, kes neile nimetatud konkreetseid tegevusi usaldasid, selliselt, et neid ei loeta enam palgatuks või kaasatuks, ei laiendata neile kaitset. Lisaks ei kohaldata seda ka artiklis 7 sätestatud õiguste suhtes, kuivõrd artikli 9 lõige 4 nõuab nende kaitset. Lõikes 5 laiendatakse artikli 9 lõikes 4 sätestatud kaitset samade piirangutega ka neile, kes abistavad kutseühendusi nende kutsetegevuses.

² Lisaprotokoll, millega nähakse ette kollektiivsete kaebuste süsteem, mille ministrite komitee võttis vastu 1995. aastal.

³ Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti fakultatiivprotokoll, mille ÜRO Peaassamblee võttis vastu 1966. aastal.

Artikkel 3 – mõistete kasutamine

17. Konventsiooni kohaldamisel on *advokaat* määratletud kui füüsiline isik, kellel on riigisisese õiguse alusel nõutav kvalifikatsioon ja volitus advokaadina tegutsemiseks (punkt a). Selle määratluse eesmärk on võtta arvesse õigussüsteemide vahelisi erinevusi seoses advokaadi kutsealal tegutsemiseks loa saamise eeskirjadega ja kasutatava nimetusega, mis ei pruugi olla advokaadi nimetus. Mõnes riigis kasutatakse konventsiooni tähenduses *advokaadi* kutsealal tegutseva isiku kirjeldamiseks muid mõisteid kui *advokaat*. Konventsiooniosalised peavad konventsiooni allkirjastamisel või ratifitseerimis-, vastuvõtmis-, heakskiitmis- või ühinemiskirja hoiule andmisel esitama deklaratsiooni, mis sisaldab loetelu kutsenimetustest, mida riigisisese õiguse kohaselt loetakse konventsiooni tähenduses *advokaadi* mõiste alla kuuluvaks, nagu on sätestatud artikli 20 lõikes 1. Konventsioonis sätestatud mõiste *advokaat* määratlus/tõlgendus hõlmab kohustuslikus korras neid nimetusi. Kui advokaadid tegutsevad oma kutsealal täisühingu või üksuse (*advokaadibüroo*) liikmena, rikub konventsiooni alusel antud advokaatide kaitset ka igasugune tegevus advokaadibüroo ja/või advokaati toetavate töötajate vastu, kui see tegevus ei oleks konventsiooni alusel lubatud juhul, kui see oleks suunatud otse advokaadi vastu.

18. Mõiste *klient* tähendab füüsilist või juriidilist isikut, keda advokaat nõustab, abistab või esindab (punkt b). Mõiste *potentsiaalne klient* viitab isikutele, kes on advokaadiga ühendust võtnud või püüdnud seda teha, samuti juhul, kui kontakti võtab nende nimel kolmas isik, näiteks sugulane, nagu kohtuasjas *Dvorski vs. Horvaatia*⁴, kuid enne, kui on loodud võimalik lepinguline suhe või kui advokaat on nad ametlikult kliendiks võtnud (punkt c). See mõiste ei hõlma siiski olukordi, kus püütakse advokaatidele kliente hankida tasu või muu kasu eest. *Kliendiks* või *potentsiaalseks kliendiks* olemine ei sõltu nõustamisest, abistamisest või esindamisest tulenevast nõudest või kohustusest, kuna advokaadid võivad pakkuda neid tasuta.

19. Mõiste *kutseühendus* tähendab esindusorganit, millesse mõned või kõik advokaadid otseselt või kaudselt kuuluvad või milles nad tegutsevad ja mis vastutab mingil määral nende kutseala korraldamise või reguleerimise eest riigisisese õiguse alusel (punkt d). Selline reguleerimine võib, kuid ei pea hõlmama kutsetegevuse loa andmise ja distsiplinaarmedetmete võtmisega seotud otsuste tegemist. See võib hõlmata ka muid järelevalvetegevusi, näiteks rahapesu ja klientide rahaliste vahendite kaitsmisega seotud nõuete täitmise tagamist. Arvestades olemasolevate raamistike mitmekesisust, on konventsioonis mõiste piisavalt lai ja viidatud riigisisesele õigusele, et hõlmata erinevaid süsteeme. Eelkõige võib kutseala korraldamise või reguleerimise eest võetavad vastutuse ulatus olla väga erinev, eriti juhul, kui on olemas ka eraldi reguleeriv asutus. Lisaks sellele võib mõnes konventsiooniosalises olla üks kutseühendus kõigi advokaatide kohta, kuid teistes võivad olla eraldi ühendused kutseala erinevate valdkondade jaoks või ühendused, mis hõlmavad ainult asjaomase konventsiooniosalise konkreetset linna või piirkonda. Lisaks sellele võib mõnes konventsiooniosalises olla riiklikul tasandil tegutsev ühendus, millega linna või piirkonna tasandil tegutsevad ühendused on mingil viisil seotud. Sellisel juhul on nii riiklik ühendus kui ka linna või piirkonna tasandil tegutsevad ühendused kutseühendused konventsiooni tähenduses.

20. Mõiste *advokaatide kutsetegevus* on laiaulatuslik, kuid erinevates konventsiooniosalistes toimuvad konkreetsete kutsetegevused võivad erineda nii nende kutsetegevuse korralduse kui ka üksikisikute konkreetse rolli tõttu (punkt e). Kindlasti hõlmab see mõiste igasugust tegevust, mis on seotud kliendi või potentsiaalse kliendi õigusnõustamise, abi või esindamise ettevalmistamise või osutamisega seoses riigisisese, välisriigi või rahvusvahelise õiguse tõlgendamise või kohaldamisega nii need kehtestanud konventsiooniosalistes kui ka mujal, ning seoses rahvusvahelise kohtu või rahvusvahelise organisatsiooni loodud organi menetluste ja tööga. Mõiste võib hõlmata ka tegevusi, mida tehakse muu vaidluste lahendamise korra alusel, mis võib olla kahe või enama konventsiooniosalise vaheliste ajutiste või püsivate kokkulepete objektiks. Lisaks sellele ei peaks õigusnõustamine ja -abi piirduma kehtiva õigusega, vaid võiks võtta arvesse ka kavandatavaid

⁴ Euroopa Inimõiguste Kohus, *Dvorski vs. Horvaatia* [GC], nr 25703/11, 20. oktoober 2015.

reforme või muudatusi. See mõiste ei hõlma siiski tegevust, mis on eraõiguslik või üksnes ärilist laadi – näiteks fondide ja vara haldamine või muud majandusliku haldamise vormid – ja mis seega ei hõlma advokaadi osutatavat õigusnõustamist või -abi või juriidilist esindamist.

21. *Kutseühenduste kutsetegevus* hõlmab kõiki konventsiooni artikli 4 lõikes 2 (alapunkt f) nimetatud tegevusi.

22. *Avaliku võimu kandjad* on riiklikud, piirkondlikud ja kohalikud valitsus- ja haldusasutused, seadusandlikud organid ja kohtuasutused, kuivõrd nad täidavad haldusfunktsioone riigisisese õiguse kohaselt, ja füüsilised või juriidilised isikud, kuivõrd nad teostavad avalikku võimu (alapunkt g). Ühine nimetaja peab seega olema avaliku võimu teostamine.

23. Mõisteid *seadusega ettenähtud* ja *demokraatlikus ühiskonnas vajalik* tuleb mõista Euroopa inimõiguste konventsiooni tähenduses, nagu seda on tõlgendatud Euroopa Inimõiguste Kohtu ulatuslikus ja väljakujunenud kohtupraktikas⁵ (punkt h).

II peatükk – sisulised sätted

Artikkel 4 – kutseühendused

24. Artiklis 4 käsitletakse advokaatide kutseühenduste vastutust ja rolli kutseala põhimõtete ja standardite kaitsmisel ning advokaadi kutseala üksikute esindajate kaitsmisel, eelkõige olukordades, kus nad ei ole võimelised end ise kaitsma.

25. Kui konventsioonis kasutatakse väljendit *konventsiooniosalised tagavad*, tuleb seda mõista nii, et see kohustab konventsiooniosalisi võtma kõiki vajalikke meetmeid, et tagada sellele järgnevast kinnipidamist või hoiduda tegevusest, mis takistaks sellele järgnevast kinnipidamist.

26. Lõikes 1 rõhutatakse kutseühenduste sõltumatuse ja omavalitsusliku olemuse tähtsust, mida on tunnustatud ÜRO advokaatide rolli käsitlevates üldpõhimõtetes. Põhimõtte 23 kohaselt on advokaatidel nagu teistelgi kodanikel kogunemiste ja ühingute moodustamise vabadus. See hõlmab õigust moodustada omavalitsusliku olemusega kutseühendusi ja nendega liituda ning põhimõtte 24 sätestab, et need „esindavad nende huve, edendavad täiendusharidust ja -koolitust ning kaitsevad nende ametialast ausameelsust“. Ministrite komitee soovitus nr (2000)21 Euroopa Nõukogu liikmesriikidele advokaadi kutsealal tegutsemise vabaduse kohta rõhutab samuti nende nõuete tähtsust V põhimõttes „Ühingud“, kus on sätestatud, et „advokatuurid või muud advokaatide kutseühendused peaksid olema omavalitsuslikud organid, mis on sõltumatud ametiasutustest ja avalikkusest“. Omavalitsuslike organite sõltumatus on kutseala sõltumatuse võti. Sõltumatud omavalitsuslikud advokaatide kutseühendused pakuvad oma liikmetele paremat tuge ka siis, kui nende õigus kutsealal tegutseda on ohus, näiteks vältides ennetavalt riske ja ohte, millega nad võivad oma kutsealal tegutsedes kokku puutuda. Asjaolu, et kutseühendused aitavad kaasa kutseala sõltumatuse tugevdamisele, on omakorda oluline garantii üksikisikute inimõiguste edendamiseks ja kaitsmiseks. Paljudes riikides on advokaatide kutseühendused loodud advokaatide algatusel ja tegutsevad sõltumatute organitena. Mõnes riigis on aga advokaatide kutseühendused ametlikult asutatud justiitsministeeriumi või muude organite egiidi all. Igal juhul võivad kutseühenduste tegevusele olla kohustuslikuks teatavad regulatiivsed nõuded ja organid. See ei ole vastuolus kutseühenduste sõltumatusega, mis peaks olema tagatud, tingimusel et nende autonoomia oma

⁵ Mõiste *seadusega ettenähtud* kohta vt nt artikli 8 puhul Euroopa Inimõiguste Kohus: Euroopa Inimõiguste Kohus, *Vavrička jt vs. Tšehhi Vabariik* [GC], nr 47621/13, 8. aprill 2021, §§ 266 ja 269, *Paradiso ja Campanelli vs. Itaalia* [GC], nr. 25358/12, 24. jaanuar 2017, § 169, *S. ja Marper vs. Ühendkuningriik* [GC], nr 30562/04, 4. detsember 2008, §§ 95-96, ja *Lebois vs. Bulgaaria*, nr 67482/14, 19. oktoober 2017, § 66, ning artikli 10 puhul Euroopa Inimõiguste Kohus: *Vavrička jt vs. Tšehhi Vabariik* [GC], nr 47621/13, 8. aprill 2021, §§ 269, *Satakkanan Markkinapörssi Oy ja Satamedia Oy vs. Soome* [GC], nr 931/13, 27. juuni 2017, §§ 142-145, *Medžlis Islamske Zajednice Brčko jt vs. Bosnia-Hertsegoviina* [GC] nr 17224/11, 27. juuni 2017, §§ 68 ja 70, *Delfi AS vs. Eesti* [GC], nr 64569/09, 16. juuni 2015, §§ 120-122 ja 127, *Centro Europa 7 S.r.l. ja Di Stefano vs. Itaalia* [GC], nr 38433/09, 7. juuni 2012, §§ 140-143. Mõiste *demokraatlikus ühiskonnas vajalik* kohta vt nt artikli 8 puhul Euroopa Inimõiguste Kohus: *Vavrička jt vs. Tšehhi Vabariik* [GC], nr 47621/13, 8. aprill 2021, §§ 273-275 ja artikli 10 puhul Euroopa Inimõiguste Kohus: *Morice vs. Prantsusmaa* [GC], nr 29369/10, 23. aprill 2015, §§ 124-139, 144 ja 148. Vt lisaks Euroopa Inimõiguste Kohtu teadmiste vahetamise platvormi (ECHR-KS).

tegevuse teostamisel, sealhulgas nende roll seadusandlikus konsulteerimises, mis on vaba täitevvõimu või muude avalik-õiguslike organite igasugusest mõjust, on praktikas tõhusalt ja vaieldamatult tagatud. Selline autonoomia peab põhinema korraldusel, mis tagab, et kutseühenduste juhtimise eest vastutavate organite, st nende täitevorganite valimine toimub kooskõlas asjaomase ühenduse kehtivate eeskirjadega ja ilma igasuguse välise sekkumiseta.

27. Lõikes 2 on loetletud kutseühenduste rollid ja kohustused, mis põhinevad eespool nimetatud soovitusel nr R(2000)21 (II põhimõte „Õiguslane haridus, koolitus ja advokaadi kutsealale sisenemine“, V põhimõte „Ühendused“, VI põhimõte „Distsiplinaarmenetlus“) ja ÜRO advokaatide rolli käsitlevates üldpõhimõtetes (põhimõtted 3, 4, 9, 10, 11, 24 ja 25), nimelt edendada ja esindada advokaatide ja nende kutseala huve, edendada ja kaitsta advokaatide sõltumatust ja nende rolli ühiskonnas, töötada välja kutsestandardid (olenemata sellest, kas need võtavad vastu advokaadid, reguleerivad asutused või seadusandja ning kas need on kutse-eetika normide kujul või mitte) ja edendada nende järgimist, edendada kutsealale juurdepääsu ning advokaatide täiendusharidust ja -koolitust, teha koostööd teiste ühenduste ja organisatsioonidega ning edendada advokaatide heaolu. Kutsestandardite väljatöötamine ja edendamine võib hõlmata klientide huvide kaitseks mõeldud tegevusi, nagu näiteks hüvitusfondi säilitamine ja haldamine ning kutsealase vastutuskindlustuse reguleerimine. Kutsealale juurdepääsu edendamine peaks toimuma viisil, mis tagab võrdsed võimalused ja ennetab diskrimineerimist kaitstavate tunnuste alusel Euroopa inimõiguste konventsiooni artikli 14 ja protokolli nr 12 artikli 1 kohaselt, nagu on tõlgendanud Euroopa Inimõiguste Kohus. Kutseühenduste koostöö hõlmab mitte ainult koostööd teistes riikides asutatud ühendustega, vaid ka paljude rahvusvaheliste organisatsioonidega, sealhulgas nendega, kuhu kutseühendused võivad kuuluda. Juristide heaolu edendamine kuulub kutseühenduste pädevusse, ilma et konventsiooniosalised nende tegevust takistaksid. See puudutab pigem töö- ja pereelu parema tasakaalu edendamist ning seksuaalse ahistamise ja muu advokaatide endi lugupidamatu käitumise vastu tegutsemist kui rahalise toetuse andmist. Kõigi nende rollide ja kohustuste täitmine võib nõuda kutseühendustelt ettepanekute tegemist õiguslike ja haldusreformide kohta.

28. Lõikes 3 viidatakse konventsiooniosaliste kohustusele kaasata kutseühendused ja konsulteerida nendega õigusaktide ning menetlus- ja haldusnormide muutmisel, mis mõjutavad otseselt advokaatide kutsetegevust, eelkõige õigusteenuste osutamist, järgitavaid menetlusi, tasustamist ja kutsestandardeid. Konsultatsiooninõue kehtib valitsuse poolt ettevalmistatud või vastuvõetud muudatuse ettepanekute suhtes, nii et näiteks seaduseelnõu muutmine seadusandja poolt järgitava menetluse käigus ei ole iseenesest konsultatsiooniprotsessi objektiks. Sätet tuleb lugeda koos artikli 7 lõikega 2, mis käsitleb kutseühenduste sõnavabadust.

29. Lõikes 4 viidatakse advokaatide õigusele moodustada muid ühendusi ja osaleda neis, et edendada oma kutsealaseid huve ja tegevusi (nt ühendused konkreetsete õigusvaldkondade jaoks, nagu kriminaalõigus, perekonnaõigus ja intellektuaalomandi õigused), sõltumata kutseühendusse kuulumise nõudest. See õigus vastab ka ÜRO advokaatide rolli käsitlevates üldpõhimõtetes (põhimõte 23) märgitud õigusele ja põhineb Euroopa inimõiguste konventsiooni artiklis 11 sätestatud õigusel ühinemisvabadusele. Eesmärk ei ole anda alust moodustada organeid, millel on lõike 2 kohased ülesanded ja kohustused, mida võivad täita ainult need kutseühendused, mis kuuluvad artikli 3 punktis d esitatud määratluse alla.

Artikkel 5 – õigus tegutseda

30. Artikkel 5 käsitleb advokaadi kutsealale sisenemise, kutsealal tegutsemise jätkuva loa saamise või kutsealale tagasivõtmise nõudeid.

31. Lõikes 1 nõutakse, et konventsiooniosalised tagaksid, et kõik protsesside etapid, mis mõjutavad advokaatide võimalust alustada või jätkata oma kutsetegevust, põhineksid asjakohasel, objektiivsetel ja läbipaistvatel kriteeriumidel. Kõik sellistel alustel tehtud otsused peavad olema proportsionaalsed ja põhjendatud klientide kaitsmise ja nõuetekohase õigusemõistmisega. See säte

keelab ka igasuguse diskrimineerimise alustel, mis on nimetatud Euroopa inimõiguste konventsiooni artiklis 14 ja selle protokollis nr 12, nagu Euroopa Inimõiguste Kohus on tõlgendanud vastavalt tänapäevasele olukorrale, kooskõlas põhimõtetega, mis on kehtestatud ÜRO advokaadi rolli käsitlevate üldpõhimõtetega (põhimõtted 10 ja 11) ja ministrite komitee soovitusena nr R(2000)21 liikmesriikidele advokaadi kutsealal tegutsemise vabaduse kohta (II põhimõte „Õiguslane haridus, koolitus ja advokaadi kutsealale sisenemine“). Kokku hõlmavad need sätted paljusid diskrimineerimise eest kaitstavaid tunnuseid, nagu sugu, „rass“⁶, nahavärvus, keel, usutunnistus, poliitilised või muud tõekspidamised, etniline/rahvuslik või sotsiaalne päritolu, rahvusvähemusse kuulumine, varaline seis, sünnipära, sugu, seksuaalne sättumus, sooline identiteet ja väljendus, sootunnused, vanus, tervislik seisund, puue või muu seisund või nende tunnuste kombinatsioon. Viide keelele kui diskrimineerimise alusele ei ole mõeldud selleks, et välistada riigisiseseid nõudeid seoses teatavate keelte kasutamisega kohtumenetluses või juriidilistes dokumentides.

32. Lõige 2 käsitleb menetlust, mille käigus isik saab vajaliku kvalifikatsiooni ja loa advokaadi kutsealal tegutsemiseks (st advokaadiks olemiseks, nagu see mõiste on määratletud artiklis 2), kas esmakordselt või mis tahes hilisemal hetkel. Selles nõutakse, et kutsealale sisenemist või vastuvõtmist või kutsealal tegutsemise jätkuvat lubamist ja kutsealale tagasivõtmist käsitlevad otsused peavad tegema kutseühendused või muud sõltumatud organid pärast nõuetekohast menetlust ning et need otsused peavad olema mingil viisil vaidlustatavad, näiteks kaebuse või kohtuliku läbivaatamise kaudu, mille asjaomased isikud esitavad seadusel põhinevatele sõltumatutele ja erapooletutele kohtutele või vaidluste lahendamise organitele. Konventsiooni tähenduses on kutsealale sisenemine või vastuvõtmine, samuti kutsealal tegutsemise jätkuv lubamine ja kutsealale tagasivõtmine seotud seadusega ettenähtud standarditele vastavuse määramisega, et olla võimeline tegutsema advokaadi kutsealal. Kui otsuse advokaadi kutsealal tegutsemise loa andmise kohta teeb asutus, mille sõltumatus ei ole tagatud Euroopa inimõiguste konventsiooni artiklis 6 nõutud ulatuses, peab nõue olema täidetud lõike 2 kohase hilisema vaidlustamise etapis, st täieliku kontrollipädevusega kohtus Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika kohaselt seoses Euroopa inimõiguste kaitse konventsiooni artikliga 6.

33. Mõnes liikmesriigis on kutseühendustele usaldatud vastutus kutsealale sisenemise või vastuvõtmise ning muude advokaadina tegutsemise vabadusega seotud küsimuste eest, kuna neid peetakse kõige paremini pädevaks hindama kutsealale sisenemise kvalifikatsiooni ja advokaatide eetikastandardeid. Liikmesriikides on sõltuvalt riigi õigustraditsioonist ja valitsemisstruktuuridest eri tüüpi organid, mis tegelevad nende ülesannetega. Teistes liikmesriikides on need ülesanded usaldatud reguleerivatele asutustele. See ei ole vastuolus konventsiooniga tingimusel, et kutsealale vastuvõtmist käsitlevad otsused ja muud advokaadina tegutsemise vabadust puudutavad küsimused ei allu mingisugusele poliitilisele mõjule.

Artikkel 6 – advokaatide kutsealased õigused

34. Artikkel 6 kohustab konventsiooniosalisi tagama, et advokaadid saaksid kasutada advokaadi kutsealal tegutsemiseks vajalikke põhiõigusi. Lõigetes 1, 2 ja 3 loetletud õiguste suhtes võib – nagu on täpsustatud lõikes 4 – kohaldada teatavaid piiranguid, tingimusel et need on seadusega ettenähtud ja demokraatlikus ühiskonnas vajalikud. Paragrahvis 5 sätestatud õigust ei saa siiski piirata.

35. Lõike 1 punkt a käsitleb advokaadi põhiülesannet, nimelt õigusnõustamist, abi andmist ja esindamist. Konkreetne viide sellele, et selline nõustamine, abi andmine ja esindamine toimuvad inimõiguste ja põhivabaduste kaitsmise eesmärgil, on mõeldud nii selle töö õiguspärasuse rõhutamiseks kui ka tähelepanu juhtimiseks asjaolule, et seda tööd tegevad advokaadid on olnud füüsiliste rünnakute, ähvarduste, ahistamise ja hirmutamise sihtmärgiks. Võimalust, et advokaadil ei lubata konkreetsetes asjas õigusnõustamist, abi ja esindamist pakkuda, tuleks kaaluda ainult siis, kui

⁶ Kuna kõik inimesed kuuluvad ühte ja samasse liiki, lükatakse tagasi teooriad, mis põhinevad erinevate „rasside“ olemasolul. Mõistet „rass“ kasutatakse siiski selleks, et tagada, et need isikud, keda üldiselt ja ekslikult peetakse „teise rassi kuuluvaks“, ei jääks konventsiooniga tagatud kaitse alt välja.

tal ei ole enam õigust tegutseda õigustatud põhjustel, kas üldiselt või konkreetses menetluses, või kui see oleks vastuolus kutsestandarditega, näiteks huvide konflikti korral.

36. Lõike 1 punkt b käsitleb advokaatide vabadust valida oma kliente ja lõpetada olemasolev suhe nendega. Nagu lõikes 4 selgub, võivad seda vabadust piirata õiguslikud kohustused ja kutsealased nõuded, nagu näiteks need, i) mis on seotud õigusteenuste osutamisega neile, kes ei suuda nende eest maksta; ii) mis tulenevad lirimaal ja Ühendkuningriigis advokaatide ja vandeadvokaatide suhtes kehtivast reeglist, mille kohaselt nad on kohustatud nõustama, abistama või esindama isikuid nende pädevusse kuuluvates küsimustes, kui nad on selleks vabad, mille eesmärk on tagada või maksimeerida esindamise valikuvõimalusi kohtumenetlustes; ja iii) mida kohaldatakse, kui see on vajalik õigusemõistmiseks konkreetses kohtuasjas või kui see on vajalik olemasolevate kohustuste täitmiseks klientide ees. Need kohustused ja nõuded ei tohiks siiski viia selleni, et advokaadid peaksid tegutsema viisil, mis on vastuolus nende muude kustealaste kohustustega, sealhulgas nende lepinguliste kohustustega klientide ees ja võimalike huvide konfliktidega seotud kohustustega.

37. Lõike 1 punkt c käsitleb advokaatide võimalust kohtuda oma klientide ja potentsiaalsete klientidega. Konkreetne viide võimalusele kohtuda vabaduse kaotanud isikutega peegeldab asjaolu, et võib esineda olukordi, kus see on mõnikord takistatud või välistatud. Selline juurdepääs peaks igal juhul olema mitte ainult kiire, nagu seda mõistetakse Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas, vaid ka tõhus selles mõttes, et advokaatidel oleks tegelikult võimalik pakkuda soovitud nõu, abi või esindamist.

38. Juurdepääs advokaatidele on väga oluline olukorras, kus klientidelt on võetud vabadus. See on oluline nende kaitse ettevalmistamisel, eriti vabaduse võtmise varajases etapis, kui tehakse olulisi otsuseid juhtumi kohta. Kindlasti peaks selline juurdepääs tavaliselt toimuma enne klientide ülekuulamist. Veelgi enam, seda saab edasi lükata üksnes mõjuvatel ja konkreetsetel põhjustel, mis põhinevad juhtumi konkreetsetel asjaoludel, ja siis peaks selline edasilükkamine olema vaid ajutine.⁷ Näiteks võib selle õiguse suhtes kohaldada lühikest viivitust, kui see on vajalik süütegude uurimiseks. Lisaks võib selle teostamise viis olla selline, mis on kavandatud avaliku ohutuse tagamiseks. Üldisemalt ei tohiks avaliku võimu kandjad põhjendamatult sekkuda advokaadi ja kliendi vahelistesse suhetesse. See hõlmab ka seda, et külastuste suhtes ei kehtestata põhjendamatuid piiranguid; advokaadid peaksid olema teadlikud külastuste sagedust ja kestust reguleerivatest eeskirjadest ja määrustest ning nende klientide tõhusaks esindamiseks peaksid olema piisavad külastamisõigused.

39. Lisaks sellele tuleks lõike 1 punktis c esitatud mõistet *tõhus juurdepääs* tõlgendada nii, et konventsiooniosalised peavad tagama, et advokaadid saavad oma riigis ja välismaal vabalt ja ilma põhjendamatute piiranguteta oma klientidega kohtumiseks reisida. See põhimõte on kooskõlas ÜRO advokaatide rolli käsitlevate aluspõhimõtete 16. põhimõtte punktiga b. Liikumisvabadusel on keskne roll advokaadi juurdepääsu tagamisel oma klientidele. Advokaatide isikliku kohtumise tagamine on teabevahetuse konfidentsiaalsuse säilitamiseks väga oluline, eriti tundlike juhtumite puhul või juhul, kui turvalised sidekanalid ei ole kättesaadavad. Lõpuks, võimalus vabalt reisida on osa laiemast põhimõttest, et advokaadid peaksid saama teostada oma kutsealast sõltumatust ilma põhjendatu sekkumiseta, ja reisipiirangud võivad olla selline sekkumine.

40. Lisaks sellele tuleks advokaatidele võimaldada regulaarselt ja piisavalt aega, et kohtuda oma klientidega, kellelt on võetud vabadus. Samuti tuleks kaitsta advokaatide ja klientide vahelist suhtlust mitte ainult külastuse ajal, vaid ka enne ja pärast külastust.

41. Lõike 1 punkt d käsitleb seda, et kohtud või vaidluste lahendamise organid ja muud asutused tunnustavad advokaatide pädevust nõustada, aidata või esindada oma kliente asjaomastes menetlustes. Vajadus sellise õiguse järele peegeldab juhtumeid, kus on püütud ebaõiglaselt

⁷ Euroopa Inimõiguste Kohus, *Beuze vs. Belgia* [GC], nr 71409/10, 9. november 2018, §-d 131–136.

vaidlustada, ignoreerida või muul viisil takistada konkreetse üksikisiku või üksuse valitud advokaadi nõustamist või esindamist. Konkreetset juhul võib tunnustuse saamiseks olla teatud tingimustel vajalik esitada asjakohased tõendid volituste kohta, mille kliendid on asjaomastele advokaatidele andnud.

42. Lõike 1 punkt e käsitleb advokaatide tõhusat juurdepääsu teatavatele materjalidele, s.t asjakohastele haldus- ja/või kohtutoimikutele, mis puudutavad nende kliente, kui nad tegutsevad nende nimel. Juurdepääs tuleks anda materjalidele, mis on asjakohased advokaatide pakutava nõustamise, abistamise või klientide esindamise seisukohast ning mis on avaliku võimu kandjate, kohtute ja vaidluste lahendamise organite valduses või kontrolli all. Selline juurdepääs on ette nähtud ainult nendele materjalidele, mis on seotud asjaomases konventsiooniosalises toimuva või selle vastu algatatud menetlusega. See hõlmaks näiteks kriminaalmenetluses kõiki või asjakohaseid toimiku osi ja kõike, millel on potentsiaalne tõenduslik väärtus mis tahes liiki menetlustes. *Materjalid* hõlmavad füüsilisi esemeid, dokumente ja muid andmeid, sealhulgas tunnistajate ütlusi, eksperdiaruandeid ja kohtuekspertiisi tulemusi. *Juurdepääs* ei hõlma mitte ainult võimalust materjaliga tutvuda, vaid ka võimalust saada või teha sellest koopia. Juurdepääsuõigus sellele materjalile võib nõuda teatavate riigisisestest õigusest tulenevate menetluste järgimist, kuid see peaks tavaliselt toimuma ilma piirangute või põhjendamatu viivitusega, st piisavas ulatuses ja piisava ajaga, et see oleks menetluse asjakohases etapis kasulik. Mõned viivitused või piirangud võivad siiski olla vajalikud sellistel eesmärkidel nagu riigi julgeoleku või kriminaaluurimise informaatorite kaitsmine, konkreetse uurimise ohustamise vältimine, vajadus hoida teatavad politsei uurimismeetodid salajas või teise isiku põhiõiguste kaitsmine. Näiteks on ELi liikmesriikide jaoks jätkuvalt võimalik kohaldada ELi direktiivi (direktiiv 2012/13/EL), milles käsitletakse õigust saada kriminaalmenetluses teavet, artiklis 7 sätestatud piiranguid toimikutega tutvumiseks. Sellised viivitused ja piirangud ei tohiks siiski olla pikemad ega ulatuslikumad, kui on rangelt vajalik nimetatud eesmärkidel, ning need ei tohiks põhimõtteliselt takistada või välistada nõustamist ja esindamist. Kui aga juurdepääs mõnede materjalidele on piiratud, võib olla võimalik kaitsta kliendi huve selliselt, nagu näiteks kohtuasjas *Sher jt vs. Ühendkuningriik*⁸, kus hagejatele, kes vaidlustasid oma edasist kinnipidamist, oli esitatud põhjendused, miks nende juurdepääsu teatavale teabele piirati, ja kuigi neid ja nende advokaate jäeti kohtuistungil teatavast osast välja, võis õigluse tagamiseks taotleda juurdepääsuloaga erikaitsja määramist.

43. Lõike 1 punkt f käsitleb advokaatide võimalust pääseda kohtusse, vaidluste lahendamise organisse või muusse sarnasesse organisse, kus neil on õigus esindamisõigus, ja suhelda nendega. Seega hõlmab see advokaatide võimalust viibida selle asutuse ruumides, kus toimub menetlus nende klientide nimel, ning suhelda selle asutusega seoses kõnealuse menetlusega, kasutades selleks lubatud vahendeid. See võimalus ei välista mõistlikku turvakontrolli juurdepääsuks asjaomastele ruumidele ega võimalust, et asjaomane asutus saab kindlaks määrata sidevahendid. Siiski ei tohiks selles osas diskrimineerida ühtegi advokaati, kes esindab asjaomases menetluses osalevaid pooli.

44. Lõike 1 punkt g käsitleb advokaatide võimalust esitada taotlusi nende menetluste käigus, milles nad tegutsevad oma klientide nimel. Sellised taotlused on seotud kõigi menetlustoimingutega, sealhulgas tõendite hankimise, esitamise ja vastuvõetavuse kohta. Eraldi viidatakse kohtuniku, prokuröri või konkreetset kohtuasjas otsustava organi liikme tagandamise taotlustele, et rõhutada, et see on midagi, mida advokaadid võivad täiesti seaduslikult esitada. Võimalus esitada taotlusi sõltub suutlikkusest tagada, et need ei takistaks asjakohase menetluse läbiviimist või ei oleks muul viisil kuritahtlikud. Taotluste esitamise piirangute kehtestamisel või sanktsioonide või karistuste määramisel nende esitamise eest peab siiski olema nõuetekohane õiguslik alus, see peab olema rangelt vajalik asjaomase menetluse kiireks läbiviimiseks ja põhjendatud.

45. Lõike 1 punkt h käsitleb advokaatide võimet osaleda tõhusalt kõikides menetlustes, milles nad esindavad oma kliente. Eelkõige ei tohiks neid takistada tunnistajate ülekuulamisel või

⁸ Euroopa Inimõiguste Kohus, *Sher jt vs. Ühendkuningriik*, nr 5201/11, 20. oktoober 2015, § 151–157

risküsitlemisel ning neid ei tohiks menetluse teatavatest etappidest välja jätta. See õigus ei välista siiski piiranguid tunnistajate ülekuulamise või risküsitlemise viisidele, et tagada nende eraelu puutumatus õiguse austamine või tagada, et kuritegude ennetamist ja uurimist ning riigi julgeoleku kaitset ei takistataks. Lisaks ei välista see võimalus piirangute kehtestamist advokaatide arvule, kes võivad osaleda suulises menetluses.

46. Lõike 1 punkt i käsitleb advokaatide võimalust teavitada avalikkust oma teenustest. Selline teave võib olla oluline õiguskaitse kättesaadavuse tagamisel või hõlbustamisel. Teavitamise vorm võib erineda olenevalt sellest, kuidas kutseala on konkreetses konventsiooniosalises korraldatud. Sellele võivad kehtida ka nõuded nõuetekohase õigusemõistmise tagamiseks, avalikkuse kaitsmiseks eksitava reklaami eest ja kutseala väärkuse säilitamiseks. Sellest hoolimata on Euroopa Inimõiguste Kohus tunnistanud, et advokaatide vabadus jagada teavet oma teenuste kohta kuulub Euroopa inimõiguste konventsiooni artiklis 10 sätestatud sõnavabaduse kaitse alla⁹ ja seda vabadust kinnitab käesolev lõige.

47. Lõige 2 käsitleb vajadust kaitsta advokaate tsiviil- ja kriminaalvastutuse eest nende suuliste ja kirjalike avalduste eest, mida nad teevad oma klientide nimel kõikide menetluste käigus. Selline kaitse on hädavajalik, et advokaadid saaksid oma kliente tõhusalt esindada, sest õigluse põhimõtte toetab vaba ja jõulist argumentide ja seisukohtade vahetamist. Nõue, et sellised avaldused tuleb teha heauskselt ja hoolikalt, mis tähendab, et väljendatud arvamustele peab olema piisav faktiline alus, on mõeldud selleks, et tagada õigusemõistmise ja nende isikute, keda avaldused puudutavad, õigustatud huvide austamine. Selline kaitse on kooskõlas Euroopa Inimõiguste Kohtu seisukohaga, et kaitsja sõnavabaduse piiramine – isegi leebe kriminaalkaristuse näol – on demokraatlikus ühiskonnas vajalik üksnes erandjuhtudel; vt nt *Nikula vs. Soome*, nr 31611/96, 21. märts 2002 ja *Steur vs. Madalmaad*, nr 39657/98, 28. oktoober 2003 seoses advokaatide poolt kohtuistungil tehtud avaldustega. Selline kaitse vastutuse eest, mis kehtib üksnes menetluse käigus tehtud õiguslike avalduste suhtes, ei ole siiski mõeldud kohaldamiseks teadliku valetamise, ilmselgelt ebatõeste faktide levitamise, väärkohtleva või ähvardava käitumise (sealhulgas näiteks solvangute ja ähvarduste) või kohaldatavate ametialaste kohustuste rikkumise suhtes. Lisaks ei hõlma mõiste *avaldused* mingeid advokaatide poolt sooritatud toiminguid. Samuti ei ole see säte, mille suhtes kehtivad igal juhul artikli 6 lõikes 4 sätestatud piirangud, mõeldud laienema sanktsioonide määramisele menetluse sobimatu, põhjendamatu või ebamõistliku läbiviimise või kohtumääruste või menetlusnormide eiramise eest. Sellegipoolest ei ole ette nähtud, et advokaadid peaksid kandma tsiviil- ja kriminaalvastutust üksnes selle eest, et nad on esitanud oma klientide versiooni ja vaatenurga asjaomase menetluse objektiks olevate sündmuste kohta. Käesolevas sättes kasutatakse mõistet *kriminaal*- Euroopa Inimõiguste Kohtu poolt Euroopa inimõiguste konventsiooni artikli 6 lõike 1 kohaldamisel antud tähenduses.

48. Lõike 3 punkt a käsitleb asjaolusid, mille korral advokaadid saavad oma klientidega või potentsiaalsete klientidega isiklikult kohtuda. Viide sellele, et sellised kohtumised on „privaatsed“, on seotud vajadusega tagada, et keegi teine ei kuule ega saa muul viisil aru, mida advokaadid või kliendid või potentsiaalsed kliendid räägivad. See võib olla eriti oluline, kui kliendid või potentsiaalsed kliendid on vabaduse kaotanud, kuid seda kohaldatakse kõigi isiklike kohtumiste suhtes, kus iganes need ka ei toimuks, sealhulgas kohtumenetluse ajal toimuvate kohtumiste suhtes. See õigus ei välista advokaatide ja vabaduse kaotanud isikute vaheliste kohtumiste järelevalvet, kuid neid kohtumisi jälgivad isikud peaksid saama neid ainult näha, mitte aga kuulata, mida räägitakse. See tähendab, et tuleb tagada vastavad ruumid, et advokaadid saaksid oma klientidega rääkida ilma, et neid pealt kuulataks või salvestataks. See õigus ei välista advokaadi ja kuriteos kahtlustatava kohtumise pealtkuulamist, kui on põhjendatud alus kahtlustada, et advokaat osaleb kuriteos või on aidanud selle toimepanemisele või varjamisele kaasa. Lisaks sellele võivad advokaadid ja nende kliendid otsustada, et nad ei kohtu privaatset, näiteks kui nende kohtumine toimub avalikult ja ei püüta takistada teisi kuulmast, mida räägitakse.

⁹ Euroopa Inimõiguste Kohus, *Casado Coca vs. Hispaania*, nr 15450/89, 24. veebruar 1994.

49. Lõike 3 punkt b käsitleb advokaatide konfidentsiaalset suhtlust oma klientide ja potentsiaalsete klientidega, st kui nad ei kohtu nendega isiklikult. Õigus konfidentsiaalsusele on advokaadi ja kliendi vahelistes suhetes esmatähtis. Kõik selle õiguse piirangud peaksid seetõttu olema erandlikud. Õigus konfidentsiaalsusele kehtib kõigi suhtlusvahendite või -vormide suhtes, mida võib kasutada –, sealhulgas veebikohtumiste puhul – ja olenemata sellest, kas need on algatatud advokaatide või nende klientide ja potentsiaalsete klientide poolt. See välistab selliste teadete avamise ja lugemise, kuulamise või muul viisil pealtkuulamise ja -vaatamise. Veebiistungite puhul peaks advokaatidel olema võimalik oma klientidega kogu aeg konfidentsiaalselt suhelda, olenemata sellest, kas nad on nendega samas ruumis või osalevad istungil eemalt. Siiski võib sellist liiki suhtlust pealt kuulata artikli 6 lõike 4 kohaselt, näiteks kui on põhjendatud alus kahtlustada, et asjaomased advokaadid on osalenud kuritegudes, mille toimepanemises kahtlustatakse kliente või potentsiaalseid kliente, või on aidanud kaasa nende toimepanemisele või varjamisele. Siiski peavad olema piisavad ja asjakohased garantiid omavoli vastu, sealhulgas tõhus kohtulik kontroll teabevahetusse sekkumise üle.

50. Lõike 3 punkt c käsitleb klientidelt või potentsiaalsetelt klientidelt saadud teabe või materjalide, pärast seda nendega toimuva teabevahetuse ja sellise teabevahetusega või nende nimel kohtumenetluses osalemisega seoses koostatud materjalide konfidentsiaalsuse säilitamist. Seega sätestab see, et advokaatidelt ei saa üldjuhul nõuda, et nad avaldaksid, loovutaksid läbiotsimise käigus või annaksid tõendeid teabevahetuse, sellega seotud teabe või materjalide, sealhulgas kohtumiste või suhtluse käigus saadud teabe või materjalide kohta, mille suhtes kohaldatakse lõike 3 punkte a ja b. Sellise konfidentsiaalsuse säilitamisele aitab oluliselt kaasa artikli 9 lõike 1 punktis c sätestatud nõuete järgimine, mis käsitlevad läbiotsimisi ja arestimisi. Lisaks ei saa advokaatidelt nõuda, et nad avalikustaksid, kes on nende kliendid või potentsiaalsed kliendid. Selle sätte eesmärk ei ole siiski välistada advokaatide kohustust anda ametiasutustele üle kõik, mille kasutamine võis kaasa aidata kuriteo toimepanemisele. Piirangud sellele garantiile peaksid olema erandlikud, arvestades advokaadi ja kliendi vahelise suhte konfidentsiaalsuse äärmist olulisust. Selle õiguse aspektid võivad olla hõlmatud kutsesaladuse ning advokaadi ja kliendi vahelise konfidentsiaalsuse mõistetega, nagu on sätestatud mõnede konventsiooniosaliste õiguses, kuid see ei ole mõeldud ainult neile. Siiski võib sellist õigust piirata artikli 6 lõike 4 kohaselt, eelkõige kui on põhjendatud alus kahtlustada, et asjaomased advokaadid on osalenud kuritegudes, mille toimepanemises kahtlustatakse kliente või potentsiaalseid kliente, või on aidanud kaasa nende toimepanemisele või varjamisele¹⁰. Samuti võivad rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmed tekitada advokaatidele kohustuse teatada kahtlustest ja esitada klienti puudutavat teavet asjaomastele asutustele¹¹. Sellised kohustused ei tohiks siiski olla vastuolus advokaadiülesande täitmisega kaitsta või esindada kõnealust klienti kohtumenetluses või seoses kohtumenetlusega, sealhulgas anda nõu selliste menetluste algatamise või vältimise kohta. Lisaks peavad alati olema piisavad ja asjakohased garantiid omavoli vastu, sealhulgas artikli 9 lõike 1 punktis d sätestatud õigus ja tõhus kohtulik kontroll sekkumise üle. Käesoleva lõike eesmärk ei ole piirata klientide või potentsiaalsete klientide võimalust nõustuda asjaomaste advokaatide poolt tõendite avaldamise või andmisega.

¹⁰ Vt nt Euroopa Inimõiguste Kohus, *Versini-Campinchi ja Tania Crasniansk vs. Prantsusmaa*, nr 49176/11, 16. juuni 2016.

¹¹ Vt nt Euroopa Inimõiguste Kohus, *Michaud vs. Prantsusmaa*, nr 12323/11, 6. detsember 2012.

51. Lõige 4 käsitleb alust, mille põhjal võib kehtestada piiranguid lõigetes 1, 2 ja 3 sätestatud õiguste kasutamisele, nimelt et need peavad alati olema seadusega ettenähtud ja demokraatlikus ühiskonnas vajalikud, nagu neid mõisteid on Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas tõlgendatud. Eelkõige nõuab see, et seaduse sisu oleks kättesaadav ja et sellest tulenevad tagajärjed oleksid etteaimatavad. Lisaks sellele näeb Euroopa Inimõiguste Kohus lisaks vähestele absoluutsetele õigustele vajadust saavutada õiglane tasakaal tagatud õiguste ja vabaduste ning teiste konkureerivate õiguste ja huvide vahel. Selleks et määrata kindlaks, kas selline tasakaal on olemas õiguse või vabaduse piirangu korral, võtab kohus arvesse seda, kas taotletakse õiguspäraseid eesmärke, kas piirangutele on asjakohased ja piisavad põhjused ning kas võetud abinõud on proportsionaalsed. Viimase kahe tingimuse täitmise hindamisel on oluline kaalutlusruum. Neid kahte tingimust võib kohus ühiselt nimetada ka tungivaks sotsiaalseks vajaduseks. Kui mõlemad tingimused on täidetud, võib järeldada, et piirang on demokraatlikus ühiskonnas vajalik. Arvestades aga advokaadi ja kliendi vahelise suhte konfidentsiaalsuse säilitamise tähtsust, peaks sellele piirangute seadmiseks olema nõutav selgete tõendite olemasolu asjaolude kohta, mis väidetavalt õigustavad neid, ning need peaksid jääma erandlikuks.

52. Lõige 5 käsitleb seda, et advokaadid ei kannataks kahjulike tagajärgede all ainuüksi seetõttu, et neid seostatakse oma klientide või klientide seisukohtadega. Seda tuleks lugeda koos artikli 9 lõikega 4, sest sellest sättest tuleneva kohustuse järgimine on eriti oluline, et tagada, et advokaatide seostamine nende klientide või klientide seisukohtadega ei tooks kaasa kahjulikke tagajärgi. Vajadus tagada, et selliseid kahjulikke tagajärgi ei esineks, on väga oluline, sest seostamine nende klientide või klientide seisukohtadega on põhjustanud seda, et advokaate on füüsiliselt rünnatud, ähvardatud, ahistatud ja hirmutatud ning nende kutsetegevust tõsiselt takistatud ja sellesse sekkutud. Käesolevas lõikes käsitletav seostamine võib tuleneda muu hulgas poliitikute avaldustest, artiklitest ja muudest meedias avaldatud materjalidest. Kahjulikud tagajärjed, millele see lõige on suunatud, võivad olla mitmes erinevas tõsise raskusastmega vormis, eelkõige on nendeks ähvardused, füüsilised rünnakud või hirmutamine eraisikute poolt algatatud kohtumenetluste kaudu ning distsiplinaar-, kriminaal- või haldusmenetluste¹², sealhulgas kutseühenduste algatatud menetluste kaudu (vt punkt 76). Käesoleva lõike eesmärk ei ole piirata Euroopa inimõiguste konventsiooni artiklis 10 sätestatud õigust sõnavabadusele. Mõnes riigis võib sõnavabaduse kaitse olla sätestatud ka riiklikus põhiseaduses, mis annab sellele kõrgetasemelise kaitse riigisisises õiguskorras. Seetõttu tuleks seda sätet kohaldada, võttes arvesse tasakaalu, mis tuleb saavutada sõnavabadusega.

Artikkel 7 – sõnavabadus

53. Artikkel 7 kohustab konventsiooniosalisi tagama, et advokaadid ja nende kutseühendused saaksid end väljendada mitte üksnes advokaadi kutsealal tegutsemisega seotud küsimustes, vaid ka küsimustes, mis puudutavad õigust ja selle kohaldamist üldiselt, sealhulgas inimõiguste kaitse ja edendamise ning reformivajadusega seotud aspekte. Sellisena tugevdab see sõnavabaduse ja rahumeelse kogunemise õiguse tagamist sellistes sätetes nagu Euroopa inimõiguste konventsiooni artiklid 10 ja 11.

54. Lõige 1 käsitleb advokaatide võimalust teavitada avalikkust oma klientide kohtuasjadega seotud asjadest ning võimalust teha selle teabe põhjal kriitilisi märkusi. See võimalus on oluline, sest selliste juhtumite arutamine ei ole oluline mitte üksnes üksikklientide õiguste kaitsmiseks, vaid ka seetõttu, et nende olukord ja kohtlemine võivad tõstatada laiemaid muret tekitavaid küsimusi, näiteks konkreetsete õigusnormide kohaldamisala, mõju või kohaldamise viisi asjakohasus või soovitavus, puudused või kuritarvitused õigussüsteemi toimimises ning probleemid inimõiguste ja põhivabadustega seotud põhiseaduslike ja rahvusvaheliste kohustuste täitmisel.

55. Samas tunnistatakse, et kutsealased kohustused, õigusemõistmise nõuded ja õigus eraelu puutumatus (nii menetluses osalevate klientide kui ka teiste isikute puhul) võivad õigustada

¹² See võib hõlmata strateegilisi kohtuasju vastavalt ministrite komitee soovitusel CM/Rec(2024)2 liikmesriikidele üldsuse osalemise vastaste strateegiliste hagide (SLAPP) kasutamise vastu võitlemise kohta.

teatavaid piiranguid kohtuasjaga seotud teabe andmisele. Seega võib see olla nii, kui teatava teabe avalikustamine konkreetsel ajal võib kahjustada menetluse läbiviimist või ohustada kriminaaluurimist. Samamoodi võib avalikustamine olla sobimatu, kui see ei ole kooskõlas konkreetse teabe saamise aluseks olevate asjaoludega, näiteks kui üks pool teeb ettepaneku menetluse lõpetamiseks või kokkuleppe sõlmimiseks. Lisaks võib teatavate üksikasjade avalikustamist konkreetses menetluses osalevate isikute ja teiste poolte kohta pidada nende eraellu põhjendamatuks sekkumiseks isegi kaua pärast menetluste lõppu. Lisaks võib viisi, kuidas advokaadid avaldavad juhtumi kohta teavet, mõnel juhul pidada vastuolus olevaks õigussüsteemis töötavalt professionaalilt oodatavate standarditega. Siiski peavad sellised piirangud olema alati seadusega ettenähtud ja demokraatlikus ühiskonnas vajalikud.

56. Lõige 2 käsitleb advokaatide ja nende kutseühenduste võimalust käsitleda õiguse ja praktikaga seotud üldist huvi pakkuvaid küsimusi, mis ei pruugi põhineda üksikjuhtumite asjaoludel või mida võib näha juhtumites, millega nad ise ei ole seotud. Kindlasti tähendab nende professionaalne roll head võimalust juhtida tähelepanu probleemidele, mis tulenevad konkreetsetest õigusnormidest või kohtuotsustest, samuti õigussüsteemi toimimise erinevatest aspektidest, mis puudutavad või mõjutavad advokaadi kutseala, ning pakkuda välja võimalikke lahendusi. Võimalus teha reformiettepanekuid, mis põhinevad muu hulgas kohtuotsustel, ei tohiks mõista kui neis kohtuotsustes määratletud poolte õiguste vaidlustamist, vaid pigem nii, et neid kasutatakse arutelude pidamiseks võimalike reformivajaduste üle konkreetsetes haldus- ja õigusloomevaldkondades, mida need otsused käsitlevad. Tuleb märkida, et läbipaistvuskohustused, mis on kehtestatud „lobistidena“ tegutsevatele advokaatidele, nagu see mõiste on määratletud ministrite komitee soovitusel CM/Rec(2017)2 lobitöö ja mõjutamise läbipaistvuse ja ausameelsuse kohta avaliku sektori otsuste tegemise kontekstis, on kooskõlas selle sättega.

57. Artikli 4 lõikes 3 sätestatud advokaatide kutseühenduste õigus konsulteerida õigusloomeprotsessis ei põhine mitte üksnes põhimõttel, vaid ka praktilistel kaalutlustel. Praktiseerivatest advokaatidest koosnevatel kutseühendustel on põhjalikud teadmised ja arusaam õigussüsteemist, kuivõrd see puudutab kutseala ja uute õigusaktide võimalikku mõju. Õigusaktid võivad olla otseselt seotud advokaatide kutsetegevusega, kuid võivad mõjutada ka nende kutsetegevust, näiteks rahapesuga seotud kohustusi kehtestavad õigusaktid. Sellised õigusaktid nõuavad tavaliselt, et advokaadid teataksid kahtlasest finantstegevusest, rakendaksid kliendi suhtes hoolsusmeetmed ja säilitaksid rahapesuvastastes seadustes sisalduvate finantstehingute andmed.

58. Lisaks mängivad kutseühendused võtmerolli õiguselukutse standardite ja eetika järgimisel. Nende kaasamine kutsestandardite ja muude reguleerivate raamistike koostamisse ja läbivaatamisse aitab säilitada kõrgeid kutsestandardeid ja avalikkuse usaldust õigussüsteemi vastu. Õiguskeskkond, milles advokaadid praktiseerivad, areneb pidevalt ja kutseühendused saavad pakkuda ennetavat lähenemisviisi, et tagada kutseala tõhus kohanemine muudatustega, ning nad teevad seda sageli oma liikmete ja avalikkuse teavitamise kaudu nendest muutustest ja tagavad sujuva ülemineku uute õigusaktide kehtestamisel.

59. Kutseühenduste ja nende advokaatide rolliga kaasneb ka kohustus tagada inimõiguste ja põhivabaduste kaitse ning edendada õigusriigi põhimõtteid, millest selline kaitse sõltub. Advokaatide ja nende kutseühenduste vastutust täidetakse osaliselt avalikkuse teadlikkuse tõstmise kaudu neile teadaolevatest õiguse ja praktikaga seotud probleemidest ning seejärel julgustades neile lahendusi vastu võtma. Seetõttu oleks sobimatu vaadelda probleemide tuvastamist ja lahenduste leidmist seadusandja või rakendusorganite rolli mingil viisil usurpeerimisena. Lisaks ei ole alust piirata seda tegevust advokaatide või nende kutseühenduste poolt.

Artikkel 8 – distsiplinaarvastutus

60. Artikkel 8 kohustab konventsiooniosalisi tagama, et järgitakse teatavaid nõudeid seoses advokaatide vastu algatatud distsiplinaarmenetluste alustega, sellise menetluse kindlaksmääramisel

järgitava korra ja sanktsioonidega, mida saab määrata ebasoodsa järeltule korral. Nende nõuete järgimine on oluline, et vältida distsiplinaarmenetluse kuritarvitamist advokaatide ähvardamiseks, ahistamiseks või hirmutamiseks või muul viisil nende kutsetegevuse takistamiseks või häirimiseks, nagu mõnikord on juhtunud. Sätte ei ole mõeldud kohaldamiseks advokaatide vastu esitatud kaebuste käsitlemise korra suhtes, välja arvatud kui need on automaatselt seotud distsiplinaarmenetlustega.

61. Lõige 1 käsitleb teatavate piirangute seadmist alustele, millel võib põhineda distsiplinaarmenetlus advokaatide vastu, nimelt sellele, et need on seadusega ettenähtud ja kooskõlas Euroopa inimõiguste konventsiooni õiguste ja vabadustega. Kui järgitakse nõuet „seadusega ettenähtud“, ei ole asjaomaste standardite täpne allikas oluline, nii et need võivad olla toodud näiteks õigusaktides või määrustes, aga ka kutseühenduste vastu võetud kutsealastes käitumisnormides. Lisaks ei puuduta lõige 1 ühegi aluse sisu, mida võidakse kohaldada advokaatide suhtes, kellel on õigus tegutseda konkreetsetes jurisdiktsioonides, välja arvatud kuivõrd need võivad olla vastuolus Euroopa inimõiguste konventsioonist tulenevate konkreetsete õiguste ja vabadustega, välistades seega näiteks selliste aluste vastuvõtmise, mis võivad viia distsiplinaarkaristuse määramiseni sõnavabaduse ja rahumeelse kogunemise õiguse kasutamise eest, kui see on teatavatel juhtudel kaitstud Euroopa inimõiguste konventsiooni artiklitega 10 ja 11, nagu leiti näiteks kohtuasjas *Ezelin vs. Prantsusmaa*¹³ ja *Rogalski vs. Poola*¹⁴. Siiski tunnistatakse, et lisaks puudustele kutsetegevuses võib advokaatide teatavat käitumist nende eraelus pidada kutseala mainet kahjustavaks ja seega ka andvaks alust nende suhtes distsiplinaarmenetmete võtmiseks. Sellised distsiplinaarmenetlused ei tohiks siiski põhineda üldistel ja ebaselgetel tingimustel, mis võimaldavad laia tõlgendamist, näiteks kohtuasjas *Guliyev vs. Aserbaidžaan*¹⁵, kui need esitati prokuröri vastu seoses isikliku suhtega.

62. Lõike 2 punkt a käsitleb organit, mis vastutab advokaadi vastu algatatud distsiplinaarmenetluste ärakuulamise ja kindlaksmääramise eest. Selleks nähakse ette võimalus, et konventsiooniosaline valib kolme eri liiki organi vahel: asjaomase kutseühenduse moodustatud distsiplinaarkomisjon, sõltumatu ja erapooletu asutus või seadusega moodustatud sõltumatu ja erapooletu kohus või vaidluste lahendamise organ. Kuigi organi valik on konventsiooniosalise otsustada, peab valitu vastama sõltumatuse ja erapooletuse nõuetele, nagu neid mõisteid on tõlgendatud Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas. Kui distsiplinaarmenetlus algatatakse asutuses, mille sõltumatus ei ole tagatud Euroopa inimõiguste konventsiooni artiklis 6 nõutud ulatuses, peab nõue olema täidetud lõike 2 punkti d kohase hilisema vaidlustamise etapis, st täieliku kontrollipädevusega kohtus või vaidluste lahendamise organis Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika kohaselt seoses Euroopa inimõiguste kaitse konventsiooni artikliga 6. Sätte eesmärk ei ole välistada riigisiseseid eeskirju distsiplinaarorgani koosseisu kohta. Mõnes riigis nimetatakse advokaatide distsiplinaarorganitesse kohtunikke või avalikkuse esindajaid.

63. Lõike 2 punkt b käsitleb aega, mis kulub advokaatide suhtes algatatud distsiplinaarmenetluse kindlaksmääramiseks. Kui menetlus venib põhjendamatult pikaks, jäävad asjaomased advokaadid ebakindlasse olukorda, mis võib takistada või häirida nende võimet oma kutsetegevust teostada. See ei tähenda, et menetlusega peaks kiirustama, kuna see võib kaasa tuua eksimused õigusemõistmisel. Sellegipoolest tuleks menetlused läbi viia ilma asjatute viivitusteta, mis seavad ohtu nende tõhususe ja usaldusväärsuse. Konkreetse menetluse kestuse mõistlikkuse hindamisel tuleks lähtuda Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas Euroopa inimõiguste konventsiooni artikli 6 lõike 1 kohaldamisel kasutatud lähenemisviisist.

64. Lõike 2 punkt c käsitleb advokaatide suhtes algatatud distsiplinaarmenetluste läbiviimise viisi. Eelkõige nõutakse selle tegemist viisil, mis on kooskõlas Euroopa inimõiguste konventsiooni artikli 6 lõike 1 nõuetega, ning lisaks täpsustatakse, et mõjutatud advokaatidel peaks olema õigus saada nõustamist, abi või esindamist enda valitud advokaadilt. Viimase rolli kindlaksmääramine põhineb kahtlemata konkreetse distsiplinaarmenetluse laadil ja keerukusel. Menetlus ei eelda tingimata suulist ärakuulamist. Seda on aga kindlasti vaja, kui on vaidlustatud fakte ning

¹³ Euroopa Inimõiguste Kohus, *Ezelin vs. Prantsusmaa*, nr 11800/85, 26. aprill 1991.

¹⁴ Euroopa Inimõiguste Kohus, *Rogalski vs. Poola*, nr 5420/16, 23. märts 2023.

¹⁵ Euroopa Inimõiguste Kohus, *Guliyev vs. Aserbaidžaan*, nr 54588/13, 6. juuli 2023.

usaldusväärsuse või iseloomu küsimusi, samuti kui võimalik kehtestatav sanktsioon mõjutaks asjaomaste advokaatide kutsealast mainet.

65. Lõike 2 punkt d käsitleb advokaatide võimalust vaidlustada kohtus või vaidluste lahendamise organis distsiplinaarmenetluse kindlaksmääramine, mille on teinud lõike 2 punkti a kohaselt valitud organ. See on oluline isegi siis, kui määratakse kerge karistus, näiteks hoiatus, kuna see võib mõjutada hilisema menetluse tulemust. Sellistel juhtudel oleks siiski asjakohane kasutada lihtsustatud menetlust. Seevastu juhul, kui on määratud trahv või piirangud, mis mõjutavad õigust praktiseerida, peaks otsuse vaidlustamine toimuma apellatsioonikohtus, kuid muudel juhtudel peaks olema võimalik kas otsus edasi kaevata või see kohtuliku läbivaatamise teel vaidlustada. Advokaatide distsiplinaarmenetluse tulemuse vaidlustamise võimaluse täpsustamine ei pea takistama teistele menetlusosalistele samasuguse võimaluse andmist.

66. Lõige 3 käsitleb teatavate piirangute kehtestamist sanktsioonidele, mida võib määrata, kui üks või mitu distsiplinaarmenetluse alust on põhjendatud viisil, mis on kooskõlas lõikes 2 nimetatud nõuetega. Üldiselt ei ole see seotud määratava sanktsiooni liigiga. Pigem on vaja, et määratud sanktsiooni laad oleks kooskõlas seaduslikkuse, mittediskrimineerimise ja proportsionaalsuse põhimõtetega. Seega peaks määratud sanktsioon olema üksnes see, mida kohaldatakse asjaomase distsiplinaarrikkumise suhtes selle toimumise ajal. Lisaks ei tohiks määratud sanktsiooni valikut või taset mõjutada kõrvalised kaalutlused, mis on seotud asjaomase advokaadi omaduste, arvamuse või staatusega. Lisaks ei tohiks konkreetsel juhul määratud sanktsiooni valik või tase olla kunagi rangem, kui on asjaomase rikkumise puhul õigustatud. Eelkõige tuleks praktiseerimisõiguse piiranguid kehtestada üksnes kutsestandardite korduvate, pidevate või tõsiste rikkumiste korral ning praktiseerimisõiguse keelamine tuleks kehtestada üksnes kutsestandardite kõige tõsisemate rikkumiste korral.

Artikkel 9 – kaitsemeetmed

67. Artikkel 9 kohustab konventsiooniosalisi tagama, et võetakse teatavad meetmed ja et nad hoiduvad teatavatest tegevustest, et tagada advokaatide kaitse mitmes eriolukorras, kus nad on eriti haavatavad kuritarvituste suhtes, samuti tagama, et neid ja nende kutseühendusi kaitstakse rünnakute, ähvarduste, ahistamise või hirmutamise või muul viisil nende kutsetegevuse takistamise või sellesse sekkumise eest. Lõigete 1 ja 2 alusel nõutavaid meetmeid võib piirata üksnes, kuivõrd see on seadusega ette nähtud ja demokraatlikus ühiskonnas vajalik kuritegude ennetamiseks, uurimiseks või nende eest vastutusele võtmiseks või teiste isikute õiguste kaitsmiseks.

68. Lõike 1 punkt a käsitleb advokaatide võimalust kasutada enda valitud advokaati mis tahes põhjusel vabaduse võtmise korral. See tugevdab sellise juurdepääsu õigust ja kohustust teavitada sellest vabaduse kaotanud isikut, mida Euroopa Inimõiguste Kohus on tunnustanud Euroopa inimõiguste konventsiooni artikli 6 lõike 1 ja lõike 3 punkti c alusel. Selline juurdepääs peaks tavaliselt toimuma enne advokaatide ülekuulamist, kuivõrd vabaduse võtmine on seotud võimaliku kriminaalmenetlusega. Lisaks sellele, nagu ka konventsiooni artikli 6 lõike 1 punktis c sätestatud juurdepääsuõiguse puhul, saab kaitsja kasutamise võimalust edasi lükata üksnes kaalukatel ja konkreetsetel põhjustel, mis põhinevad juhtumi konkreetsetel asjaoludel, ning siis peaks selline viivitus olema vaid ajutine.

69. Lõike 1 punkt b käsitleb advokaatide võimalust nõuda, et kutseühendust teavitatakse alati, kui neilt on mis tahes põhjusel võetud vabadus, sealhulgas selle sammu õiguslikust alusest ning kohast, kus neid hoitakse. Nõue, et kutseühendust tuleb teavitada „põhjendamatu viivitusega“, tähendab, et see ei pea toimuma nii kiiresti kui mõiste „viivitamata“ puhul. Nagu ka lõike 1 punkti a puhul, peaks kutseühenduse teavitamist olema võimalik edasi lükata üksnes mõjuvatel ja konkreetsetel põhjustel, mis põhinevad juhtumi konkreetsetel asjaoludel, ning siis ei tohiks selline viivitus olla pikem kui paar päeva, välja arvatud eriolukorras. Kutseühendust on vaja teavitada

advokaatide vabaduse võtmisest, et võimaldada neil täita oma rolli advokaatide ja nende kutseala huvide esindamisel, eelkõige tagades, et vabaduse võtmine ei ole põhjendamatu.

70. Lõike 1 punkt c käsitleb advokaatide võimalust kutsuda kohale kutseühenduse esindaja või sõltumatu advokaat, kui neid, nende ruume, sõidukeid või seadmeid otsitakse läbi ning kui nende kutsetegevuses kasutatavaid dokumente, muud liiki andmeid ja mis tahes liiki seadmeid otsitakse läbi, konfiskeeritakse ja kopeeritakse. See hõlmab ka eraruume või muid kohti ja seadmeid, kus advokaadid hoiavad oma klientide kutsealaseid dokumente ja andmeid. See võimalus tugevdab Euroopa inimõiguste konventsiooni artikli 8 alusel nõutavat menetlustagatist, mida tuleb järgida, kui advokaatide ruumid, sõidukid, seadmed, dokumendid ja andmed kuuluvad läbiotsimisele ja äravõtmisele. See on samuti konventsiooni artikli 6 lõike 3 punktis c nõutava kaitse aspekt. Kutseühenduse esindaja või sõltumatu advokaadi kohalolek ei tohiks olla formaalsus, kuna neil peab olema tegelikult võimalik oma järelevalvefunktsiooni täita ja vaidlustada konkreetsete esemete uurimine ja äravõtmine, mille suhtes kohaldatakse konventsiooni artikli 6 lõike 3 punktis c sätestatud õigust. Kuigi on võimalik, et olukorra kiireloomulisuse tõttu toimub materjalide äravõtmine ilma kutseühenduse esindaja või sõltumatu advokaadi juuresolekuta, ei tohiks neid materjale uurida, et teha kindlaks, mida võidakse säilitada kuritegude ennetamiseks, uurimiseks või nende eest vastutusele võtmiseks, ilma et selline isik oleks kohal ja saaks esitada vastuväiteid konkreetsete esemete kontrollimise ja säilitamise kohta. Sätte kontekstis ei hõlma kopeerimine siiski andmetest peegelpildina koopia tegemist olukorras, kus neid ei ole võimalik uurida enne hilisemat kohtumenetlust¹⁶. Lisaks ei pea seda kohalolekut nõudma, kui uurimise või äravõtmise ajal ei toimu materjalide läbivaatamist või kopeerimist, vaid neid vaadatakse läbi alles kohtumenetluses, nagu näiteks kohtuasjas *Mirmotahari vs. Norra*¹⁷. Sellistel juhtudel, nagu selgitati kohtuasjas *Wolland vs. Norra*¹⁸, ei tohiks põhjendamatuult viivitada seadmete või andmete tagastamisega asjaomastele advokaatidele. Advokaatide võimalus, et kutseühenduse esindaja või sõltumatu advokaadi oleks kohal, ei ole mõeldud advokaadi valikuõigusena, st konventsiooniosalised võivad vabalt reguleerida, kas kutseühenduse esindaja või sõltumatu advokaat peaks kohal olema või kas advokaat saab valida sõltumatu advokaadi või kutseühenduse esindaja vahel. Säte ei mõjuta riigisiseseid sätteid, mis nõuavad nii kutseühenduse esindaja kui ka sõltumatu advokaadi kohalolekut. Sättega hõlmatud läbiotsimised ei hõlma julgestuskontrolle, nagu näiteks lennujaamades ja vanglates.

71. Lõike 1 punkt d käsitleb vajadust teavitada asjaomaseid advokaate lõike 1 punktides a, b ja c sätestatud õigustest vabaduse võtmisel või enne dokumentide läbiotsimist või äravõtmist või kopeerimist. Nagu eespool lõike 1 punkti a puhul märgitud, tugevdab säte õigust saada teavet advokaadi kasutamise õiguse kohta kooskõlas Euroopa inimõiguste konventsiooni artikli 6 lõike 1 ja lõike 3 punktiga c.

72. Lõige 2 käsitleb võimalust, et advokaatide või advokaadibüroode suhtes võidakse rakendada kontrolle või muid meetmeid seoses kutseala järelevalvega ja eelkõige klientide huvide kaitseks (näiteks tagamaks, et nende poolt advokaatidele usaldatud vahendeid ei kuritarvitata või et nende juhtumid on kaitstud juhul, kui advokaadid diskvalifitseeritakse või lõpetavad muul viisil tegevuse). Sellist järelevalvet või meetmeid ei käsitata läbiotsimise või äravõtmistena konventsiooni artikli 9 lõike 1 punkti c tähenduses. Mõnes riigis võivad neid kontrolle teha ja meetmeid võtta kutseühendused, teistes riikides võivad seda funktsiooni täita muud asutused. Kuigi Euroopa Inimõiguste Kohus on mures konkurentsiasutuse teostatava kontrolli erineva konteksti pärast, on ta selgitanud kohtuasjas *UAB Kesko Senukai Lithuania vs. Leedu*¹⁹, et nõue alluda kontrollile kujutab endast sekkumist Euroopa inimõiguste konventsiooni artikliga 8 kaitstud õigustesse. See kehtib tõenäoliselt ka mõne muu lõikes ettenähtud meetmete puhul (näiteks need, mis peatavad ajutiselt või alaliselt asjaomase advokaatide praktika või advokaadibüroo tegevuse jätkamise). Eeldatakse, et

¹⁶ vrd Euroopa Inimõiguste Kohus, *Särgava vs. Eesti*, nr 698/19, 16. november 2021, § 100, kus sellist korda peeti võimalikuks tagatiseks andmete manipuleerimise vastu..

¹⁷ Euroopa Inimõiguste Kohus, *Mirmotahari vs. Norra (dec.)*, nr 30149/19, 8. oktoober 2019, § 24.

¹⁸ Euroopa Inimõiguste Kohus, *Wolland vs. Norra*, nr 39731/12, 17. mai 2018.

¹⁹ Euroopa Inimõiguste Kohus, *UAB Kesko Senukai Lithuania vs. Leedu*, nr 19162/19, 4. aprill 2023.

artikli 9 kohaldamisala, toimimine ja kohaldamine muutuvad selgemaks, kui artikliga seotud kohtupraktika areneb. Kuigi kontrollide ja muude meetmete õiguspärane eesmärk võib olla teiste isikute õiguste kaitsmine, peavad olema piisavad kaitsemeetmed võimaliku väärkasutuse vastu ja neid tuleb praktikas järgida. Kaitsemeetmed peaksid olema kooskõlas Euroopa inimõiguste konventsiooni artiklite 6 ja 8 nõuetega. Need võivad puudutada näiteks kontrollimiseks või muudeks meetmeteks loa andmist ja piiranguid teabe uurimise, kopeerimise või äravõtmise ulatusele. Need kaitsemeetmed on eriti olulised, kui kontroll või muu meede võib olla seotud teabe või materjaliga, mis kuulub kooskõlas konventsiooni artikli 6 lõike 3 punktiga c avalikustamisest vabastamise kohaldamisalasse. Õiguspraktika jätkuva toimimise võimet mõjutavate meetmete kasutamine võib mõjutada ka advokaatide õigusi Euroopa inimõiguste konventsiooni artikli 6 alusel, mis annab õiguse õiguskaitsevahendile sõltumatus kohtus või vaidluste lahendamise organis.

73. Lõike 3 punkt a käsitleb kutseühenduste võimalust – seadusega ettenähtud piirangutega, mis on demokraatlikus ühiskonnas vajalikud kuritegude ennetamiseks, uurimiseks ja nende eest vastutusele võtmiseks või teiste isikute õiguste kaitsmiseks – pääseda ligi advokaatidele, kellelt on mis tahes põhjusel võetud vabadus. See võime sõltub advokaatide võimalusest taotleda kutseühendustelt juurdepääsu neile esindaja kaudu. Selline juurdepääs peaks tavaliselt olema „tõhus“, nagu seda mõistetakse Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas. Juurdepääsu peaks olema võimalik edasi lükata üksnes mõjuvatel ja konkreetsetel põhjustel, mis põhinevad juhtumi konkreetsetel asjaoludel, ja siis peaks selline edasilükkamine olema vaid ajutine. Kuigi kõik advokaadid ei pruugi kuuluda kutseühendusse, on sellised ühendused arusaadavalt mures vajaduse pärast kaitsta advokaate kuritarvituste eest.

74. Lõike 3 punktis b käsitletakse vajadust teavitada kutseühendusi advokaatide ründamise või tapmise juhtumitest olukorras, kus nad ise ei ole võimelised seda tegema. Vajadus neid sellistest juhtumitest teavitada kehtib üksnes siis, kui on alust arvata, et see oli tingitud nende kutsetegevusest ja õiguskaitseasutused on sellistest olukordadest teadlikud, eelkõige juhul, kui on algatatud kriminaaluurimine. Nendelt asutustelt nõutakse üksnes sellise teabe esitamist, mille nende valduses olemist võib mõistlikult eeldada, ja tingimusel, et sellise teabe kogumine ei tekita ebarealistlikku koormust (nt teave, mis on nende käsutuses, kuid ei nõua regulaarseid ennetavaid ja ulatuslikke uuringuid eri asutustelt kogu riigis). Lisaks ei tohiks oodata, et õiguskaitseasutused teavitaksid kutseühendusi, kui nendest olukordadest on juba laialdaselt meedias teada antud. Kutseühendused vajavad sellist teavet – mis peab olema seotud konkreetsete rünnakujuhtumitega ja mitte üksnes perioodiliste statistiliste ülevaadete esitamisega – kui nad peavad täitma konventsiooni artiklis 4 neile omistatud rolli. Teave tuleks esitada „põhjendamatu viivitusega“. Kohustus esitada asjakohast teavet tekiks aga alles siis, kui on kindlaks tehtud, et tõepoolest on alust arvata, et rünnak oli tingitud asjaomaste advokaatide kutsetegevusest, mis ei pruugi alati kohe ilmne olla.

75. Lõike 3 punkt c käsitleb kutseühenduste võimalust osaleda kohtuistungitel seoses advokaatide vastu algatatud menetlustega. Nende võimalus seda teha on oluline kaitseabinõuna võimaluse vastu, et sellist menetlust võidakse kuritarvitada advokaatide ähvardamiseks või hirmutamiseks või muul viisil nende kutsetegevuse takistamiseks või sellesse sekkumiseks. See võimalus sõltuks avalikkuse menetlusest väljajätmisest, kuivõrd see oleks kooskõlas Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktikaga, mis on seotud avaliku ärakuulamise õiguse piirangutega Euroopa inimõiguste konventsiooni artikli 6 lõike 1 alusel. Lisaks ei laiene „menetlus“ uurimise läbiviimisele asjaomaste advokaatide suhtes.

76. Lõike 4 punktis a käsitletakse vajalikke meetmeid, mida tuleks võtta tagamaks, et advokaadid ja nende kutseühendused saaksid teostada oma kutsetegevust ja kasutada oma artiklis 7 tulenevaid õigusi, ilma et nad muutuksid rünnakute, ähvarduste, ahistamise ja hirmutamise sihtmärgiks või et neid muul viisil ebasobivalt takistataks või häiritaks. See tuleneb Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni advokaatide rolli aluspõhimõtete 17. põhimõttest, milles kutsutakse riike üles tagama advokaatide kaitse, kui nende julgeolek on nende ülesannete täitmise tõttu ohus. Advokaadid

on ahistamise ohvriks, kui keegi käitub korduvalt viisil, mis tekitab neis hirmu, stressi või ohtu, ning seda käitumist motiveerib nende kutsetegevus. Ebaõige takistamine või sekkumine võib tuleneda kohtumenetluse kuritarvitamisest (nagu näiteks ministrite komitee soovitus CM/Rec(2024)2 liikmesriikidele üldsuse osalemise vastaste strateegiliste hagide (SLAPP) kasutamise vastu võitlemise kohta) või avaliku võimu kuritarvitamisest (näiteks distsiplinaar-, kriminaal- või haldusmenetluse algatamine ning sisserändekontrolli või vara kasutamise piirangute kehtestamine, kui see ei ole õigustatud). Kuigi osutatud käitumisviisid on paljudel juhtudel suunatud konkreetselt advokaatide ja nende kutseühenduste vastu, tuleks nende kasutamist pereliikmete suhtes pidada hõlmatuks ka siis, kui on ilmne, et eesmärk on mõjutada asjaomaste advokaatide ja kutseühenduste käitumist. Kohustus tagada, et advokaadid ja nende kutseühendused ei satuks sellise käitumise sihtmärgiks, kehtib võrdselt nii avaliku võimu kandjate kui ka eraisikute ja -organite suhtes. Kuigi selline käitumine on võib-olla peamiselt omistatav avaliku sektori asutustele ja ametnikele, on kohustus välistada advokaatide ja nende kutseühenduste sattumine sellise käitumise sihtmärgiks samamoodi kohaldatav ka eraisikute ja -organite poolt toimepandud käitumise suhtes. Konventsiooniosaliste ülesanne on kindlaks määrata, milliseid meetmeid võib olla vaja advokaatide ja nende kutseühenduste kaitseks. Kuigi üheks võimaluseks võib olla konkreetsete kriminaalkeeldude kehtestamine teatavate asjaomaste käitumisvormide suhtes, võib selleks piisata olemasolevate üldisemate süütegude ja muude meetmete kasutamisest. Näiteks konventsiooniosaliste puhul, kus „ahistamine“ või „hirmutamine“ ei ole sellistena kriminaliseeritud, ei ole konventsiooniosalised kohustatud neid selle sätte alusel kriminaliseerima. Siiski peavad nad võtma meetmeid, et vältida seda liiki kuritarvitusi, näiteks pakkudes tsiviilõiguskaitsevahendeid, sealhulgas võimalust saada lähenemiskeeld ahistamise või hirmutamise eest vastutava isiku suhtes. Lisaks on oluline, kui konkreetne käitumine on kriminaliseeritud, et võetaks asjakohased meetmed nii sellise käitumise ärahoidmiseks kui ka selle toimepanemise karistamiseks samaulatuslike karistustega, kui see on põhjendatud pärast lõike 4 punkti c kohaselt nõutavat uurimist.

77. Lõike 4 punktis b kinnitatakse veelkord, et konventsiooniosalised ja nende nimel tegutsevad organid peavad hoiduma lõike 4 punktis a nimetatud käitumisest.

78. Lõike 4 punkt c käsitleb vastust, mis on nõutav, kui on alust arvata, et lõike 4 punktis a nimetatud käitumine kujutab endast kuritegu Euroopa Inimõiguste Kohtu mõistes Euroopa inimõiguste konventsiooni artikli 6 lõike 1 kohaldamisel. Sellistel juhtudel eeldatakse, et see peaks andma alust asjaomase käitumise tõhusaks uurimiseks, kusjuures uurimine peaks olema sama laadi kui Euroopa inimõiguste konventsiooni artiklitest 2 ja 3 tulenev menetluskohustus. See tähendab, et uurimine peaks olema kiire ja põhjalik, uuritavast isikust või organist sõltumatu, milles väidetav ohver saab tõhusalt osaleda ja et see võiks viia süüdistuse esitamiseni, kui see on põhjendatud.

79. Punkt 5 käsitleb konventsiooniosaliste vajadust hoiduda selliste meetmete võtmisest või praktikate toetamisest, mis kahjustaksid kutseühenduste sõltumatust ja omavalitsuslikku olemust. Sellisel kujul kordab see konventsiooni artikli 4 lõikes 1 toodud kohustust. Selle taaskehtestamine käesolevas sättes on mõeldud rõhutada, et nimetatud meetmete ja praktikate vastuvõtmine aitaks tingimata kaasa advokaatide kutseühenduste sõltumatuse ja omavalitsusliku olemuse õhnestamisele.

III peatükk – järelevalvemehhanism

80. Konventsiooni III peatükk sisaldab sätteid, mille eesmärk on tagada konventsiooni tõhus rakendamine konventsiooniosaliste poolt. Konventsioonis sätestatud järelevalvemehhanism on kavandatud hõlmama konventsiooni kohaldamisala. Konventsiooniga moodustatakse advokaadi kutse kaitse eksperdirühm GRAVO, mis on sõltumatu ja kõrgelt kvalifitseeritud advokaadi kutseala ja advokaatide kaitse valdkonna ekspertidest koosnev eksperdiorgan, mille ülesanne on jälgida konventsiooni rakendamist konventsiooniosaliste poolt. Konventsiooniga moodustatakse ka konventsiooniosaliste komitee, mis koosneb konventsiooniosaliste esindajatest.

Artikkel 10 – advokaadi kutseala kaitse eksperdirühm

81. Lõikes 1 kirjeldatakse GRAVO põhiülesannet, milleks on jälgida konventsiooni rakendamist konventsiooniosaliste poolt.

82. Lõikes 2 märgitakse, et konventsiooniosalised nimetavad GRAVO kandidaadid ja need valib artikliga 11 moodustatud konventsiooniosaliste komitee. Konventsiooniosalised võivad otsustada, kuidas nad oma kandidaadi valimise riigisisest menetluskorda kõige paremini korraldavad, ning läbipaistvuse ja osalemise huvides võivad nad soovida konsulteerida advokaatide kutseühendustega selle menetluse suhtes. GRAVO-l on vähemalt 8 ja maksimaalselt 12 liiget.

83. Lõige 3 kehtestab GRAVO liikmete valimise kriteeriumid seoses konventsiooni ratifitseerimiste arvuga.

84. Lõikes 4 rõhutatakse GRAVOs osalevate ekspertide peamisi pädevusi ja nende valimise peamisi kriteeriume, mis võib kokku võtta järgmiselt: „sõltumatus ja asjatundlikkus“. Eelkõige peaksid GRAVO liikmed esindama asjaomaseid konventsiooniosalisi ja advokaadi kutseala kaitse valdkonnas tegutsevaid organisatsioone. Koosseis peaks olema erinevate õigussüsteemide, sugude ja geograafiliste piirkondade vahel tasakaalus. Erinevate õigussüsteemide esindajate kaasamine on oluline, arvestades et igal õigussüsteemil on oma viisid advokaadi kutseala korraldamiseks. Sarnastel põhjustel on oluline geografiline tasakaal. Lisaks erinevate õigussüsteemide esindamisele on oluline, et GRAVO liikmetel oleksid teatavad omadused ja kvalifikatsioon. Üks oluline aspekt on nende kõlbeline iseloom. Selleks tuleb kindlaks teha, et GRAVO liikmekandidaadid on alati järginud kõrgeid eetilisi standardeid ja näidanud üles ausust oma kutsealases ja isiklikus käitumises. Lisaks peaks kandidaatidel olema tõendatud töökogemus advokaatide kaitsega seotud küsimustes. See hõlmab kogemust õiguspraktika, advokaaditöö, akadeemilise tegevuse või poliitikakujundamise valdkonnas, keskendudes selgelt advokaatide õigustega seotud küsimustele. Kui konventsiooniosalise esitatud kandidaat töötab avaliku võimu kandja juures, on ta sõltumatu ja ei esinda nimetatud konventsiooniosalise huve. Kui nimetamise teevad konventsiooniosalised, võivad sinna kuuluda näiteks kutseühenduste ja valitsusväliste organisatsioonide esindajaid. Samuti on oluline saavutada GRAVO liikmete hulgas sooline tasakaal.

85. Lõikes 5 on märgitud, et GRAVO liikmete valimiste (kuid mitte liikmete valimiste enda, mille viib läbi konventsiooniosaliste komitee) korra määrab Euroopa Nõukogu ministrite komitee. See on arusaadav, sest valimiste kord on konventsiooni kohaldamise oluline osa. Kuna tegemist on Euroopa Nõukogu konventsiooniga, jõudsid eelnõu koostajad järeldusele, et selline funktsioon peaks endiselt jääma ministrite komiteele ning GRAVO liikmete valimiste eest vastutavad konventsiooniosalised ise. Enne valimiste korra kohta otsuse tegemist konsulteerib ministrite komitee konventsiooniosalistega ja saab nende ühehäälse nõusoleku. See nõue tunnistab, et konventsiooniosalised peaksid saama sellise korra kindlaks määrata ja tegutsevad võrdsetel alustel.

86. Lõikes 6 märgitakse, et GRAVO kehtestab oma töökorra. Kuni selle vastuvõtmiseni kohaldatakse vajalike muudatustega ministrite komitee resolutsioonis CM/Res (2021)3 esitatud eeskirju valitsustevaheliste organite ja allorganite, nende pädevuse ja töömeetodite kohta resolutsiooni artikli 2 kohaselt.

87. Lõike 7 eesmärk on võimaldada artikli 12 lõikes 3 sätestatud riigikülastuste delegatsioonide liikmetel toimida võrdsetel alustel ning kasutada samu eesõiguseid ja puutumatust. Euroopa Nõukogu eesõiguste ja puutumatuse üldkokkulepe on avatud üksnes liikmesriikidele. Konventsioon on siiski avatud ka mitteliikmesriikidele. Muude Euroopa Nõukogu konventsioonide puhul, mis näevad ette riigikülastusi, on tavapärane kord, et ministrite komitee taotleb mitteliikmesriikide poolt kahepoolsele lepingule allakirjutamist, mille tulemuseks on pikaajaline protsess, mis võib nende ühinemist konventsiooniga edasi lükata. Sel põhjusel ja ettevaatusabinõuna tulevikuks on see säte

otse lisatud konventsiooni põhiossa, et vältida pikki menetlusi kahepoolsete lepingute üle peetavate läbirääkimiste pidamiseks mitteliikmesriikidega.

Artikkel 11 – konventsiooniosaliste komitee

88. Artiklis 11 sätestatakse selle järelevalvesüsteemi teine samm, milleks on konventsiooniosaliste esindajatest koosnev poliitiline organ (*konventsiooniosaliste komitee*). Konventsiooniosalised püüavad saavutada oma koosseisus soolise tasakaalu (lõige 1).

89. Euroopa Nõukogu peasekretär kutsub konventsiooniosaliste komitee esimest korda kokku ühe aasta jooksul pärast konventsiooni jõustumist, et valida GRAVO liikmed. Seejärel tuleb see kokku ühe kolmandiku konventsiooniosaliste, Euroopa Nõukogu peasekretäri või konventsiooniosaliste komitee presidendi taotlusel (lõige 2).

90. Selle organi moodustamine tagab konventsiooniosaliste võrdse osalemise konventsiooni otsustusprotsessis ja järelevalvemenetluses ning tugevdab koostööd nii GRAVOs kui ka nende ja GRAVO vahel, et tagada konventsiooni nõuetekohane ja tõhus rakendamine.

91. Konventsiooniosaliste komiteel on oluline roll konventsiooni tõhusa rakendamise tagamisel, edendades konventsiooniosaliste vahelist koostööd ja dialoogi, edendades konventsiooni eesmärke ja põhimõtteid ning jälgides, kuidas konventsiooniosalised rakendavad konventsiooniosalisele suunatud GRAVO järeldusi.

92. Lõikes 3 märgitakse, et konventsiooniosaliste komitee kehtestab oma töökorra. Kuni selle vastuvõtmiseni kohaldatakse vajalike muudatustega ministrite komitee resolutsioonis CM/Res (2021)3 esitatud eeskirju valitsustevaheliste organite ja allorganite, nende pädevuse ja töömeetodite kohta resolutsiooni artikli 2 kohaselt.

Artikkel 12 – menetlus

93. Artiklis 12 kirjeldatakse üksikasjalikult järelevalvemenetluse toimimist ning GRAVO ja konventsiooniosaliste komitee vahelist suhtlust.

94. Lõikes 1 selgitatakse, et hindamismenetlus on jagatud tsükliteks ja et GRAVO valib sätted, millele järelevalve keskendub. Idee seisneb selles, et tsükli alguses valib GRAVO iseseisvalt välja konventsiooni sätted, mida ta asjaomase ajavahemiku jooksul jälgib. Tsüklid peaksid olema piisavalt pikad, et need ei põhjustaks ebarealistlikku koormust konventsiooniosalistele, eelistatavalt mitte lühemad kui viis aastat. GRAVO määrab kõige sobivamad vahendid hindamise läbiviimiseks. Need võivad hõlmata küsimustikku või muud teabenõuet.

95. Lõikes 2 selgitatakse, et asjaomane konventsiooniosaline peab GRAVO taotlustele vastama. GRAVO võib saada teavet ka kodanikuühiskonnalt, sealhulgas advokaatide kutseühendustelt ja rahvusvahelistelt eksperdimehhanismidelt, näiteks Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni eriraportööridelt.

96. Lõikes 3 rõhutatakse, et GRAVO võib lisaks korraldada riigikülastusi. Koostajad soovisid selgitada, et riigikülastused peaksid olema üksnes täiendav järelevalvevahend ja et neid tuleks teha siis, kui see on tingimata vajalik, nimelt kahel konkreetsel juhul: 1) kui saadud teave on ebapiisav ja puuduvad muud teostatavad viisid teabe usaldusväärseks saavutamiseks või 2) kui GRAVO saab usaldusväärset teavet, mis viitab olukorrale, kus probleemid nõuavad viivitamatut tähelepanu, et vältida või piirata konventsiooni tõsiste rikkumiste ulatust või arvu artikli 13 lõike 2 kohaselt. Riigikülastused tuleb korraldada koostöös asjaomase konventsiooniosalise pädevate asutustega, mis tähendab, et need on eelnevalt kindlaks määratud ja kuupäevad on kinnitatud koostöös riiklike asutustega, mida teavitatakse õigeaegselt. Suurema paindlikkuse tagamiseks ja kui seda peetakse

võimalikuks, võivad veebipõhised riigikülastused olla rahuldav viis saada asjaomastelt asutustelt ja muudelt asjaomastelt pooltelt, näiteks kutseühendustelt, valitsusvälistelt organisatsioonidelt ja muudelt asjaomastelt organitelt, vajalikku lisateavet, et koostada aruanne konventsiooni rakendamise kohta konventsiooniosaliste poolt. Nii veebipõhiselt kui ka kohapeal peaks riigikülastus olema suunatud valdkondadele, kus on vaja selgitusi või mis on seotud olukorra kiireloomulisusega artikli 13 lõike 2 kohaselt. Kui riigi olukorra keerukus seda nõuab, võib delegatsioon kaasata riigikülastusse sõltumatu riikliku eksperdi.

97. Lõike 4 kohaselt juhib külastusi GRAVO delegatsioon. GRAVO delegatsioonil peaks kohapealsete riigikülastuste ajal olema asjaomases jurisdiktsioonis liikumisvabadus ja seetõttu ei tohiks teda takistada minemast kohtadesse, kus on tuvastatud advokaatide kaitsega seotud probleemid (lõike 4 punkt i). Kohapealsete ja veebipõhiste riigikülastuste ajal peaks delegatsioonil olema võimalik suhelda ka riigiasutustega, kelle roll ja kohustused on seotud advokaadi kutsealaga. See hõlmab täidesaatva, seadusandliku ja kohtuvõimu asutusi ning pädevaid sõltumatuid avalikke organeid (nt ombudsmanid, sõltumatud riiklikud inimõiguste institutsioonid) (lõike 4 punkt ii). Delegatsioon peaks olema vaba valima sidusrühmad, keda nad soovivad intervjuuerida, ning viima läbi vestlusi kodanikuühiskonna ja kutseühenduste esindajate ja advokaatidega, kes võidakse kinni pidada (lõike 4 iii). Delegatsioon peaks olema vaba taotlema oma volitustega seotud materjale ja talle tuleks anda juurdepääs neile, välja arvatud juhul, kui on esitatud põhjendatud alused teatavate dokumentide jagamata jätmiseks (nt konfidentsiaalsed dokumendid, mis on osa käimasolevast uurimisest või süüdistuse esitamisest). Kui see on kindlaks määratud, peaks delegatsioon austama asutuste, kodanikuühiskonna või kutseühenduste jagatud teabe konfidentsiaalsust (lõike 4 punkt iv).

98. Lõigetes 5 ja 6 kirjeldatakse aruande koostamise protsessi ja GRAVO järeldusi. Nendest tulenevalt peab GRAVO aruande ja järelduste koostamisel pidama dialoogi asjaomase konventsiooniosalisega. Konventsiooni nõuetekohane rakendamine toimub just sellise dialoogi kaudu. GRAVO avaldab oma aruande ja järeldused koos asjaomase konventsiooniosalise kommentaaridega. Sellega on GRAVO ülesanne seoses kõnealuse konventsiooniosalise ja asjaomaste sätetega täidetud. GRAVO aruandeid ja järeldusi, mis avalikustatakse alates nende vastuvõtmisest, ei saa konventsiooniosaliste komitee muuta ega täiendada.

99. Lõikes 7 käsitletakse konventsiooniosaliste komitee rolli järelevalvemenetluses. Selles märgitakse, et konventsiooniosaliste komitee võib võtta vastu soovitusi meetmete kohta, mida asjaomane konventsiooniosaline peab võtma GRAVO järelduste rakendamiseks. Vajaduse korral võib konventsiooniosaliste komitee määrata tähtja teabe esitamiseks nende rakendamise kohta ja soovitada koostöö edendamist, et tagada konventsiooni nõuetekohane rakendamine. See mehhanism tagab GRAVO sõltumatuse järelevalveülesannete täitmisel, lisades samal ajal konventsiooniosaliste dialoogi poliitilise mõõtme. Konventsiooniosaliste komitee soovitude üle hääletamise korral kohaldatakse ministrite komitee kehtestatud eeskirju.²⁰

Artikkel 13 – kiirmenetlus

100. Artiklis 13 sätestatakse erimenetlus, mille kohaselt on GRAVO-l õigus nõuda, et asjaomane konventsiooniosaline esitaks aruande meetmete kohta, mida see konventsiooniosaline on võtnud konventsiooni tõsise rikkumise vältimiseks; aruanne tuleb esitada teatava tähtja jooksul, mille GRAVO määrab muu hulgas sõltuvalt olukorra kiireloomulisusest. Eriaruande taotlemise tingimuseks on, et GRAVO saab usaldusväärset teavet, mis viitab olukorrale, kus probleemid nõuavad viivitamatut tähelepanu, et vältida või piirata konventsiooni tõsiste rikkumiste ulatust või arvu. GRAVO võib (asjaomaselt konventsiooniosaliselt ja muudest asjakohastest teabeallikatest) saadud teabe põhjal määrata ühe või mitu oma liiget uurimist läbi viima ja GRAVO-le sellest kiiresti aru andma. Väga erandlikel juhtudel võib see uurimine hõlmata ka asjaomase riigi külastamist. Määratud raportööri(de) peamine roll peaks olema kogu vajaliku teabe kogumine ja konkreetse olukorraga seotud faktide väljaselgitamine. GRAVO töökord kehtestab selle „uurimismenetluse“

²⁰ Resolutsioon CM/Res(2021)3 valitsustevaheliste komiteede ja allorganite, nende pädevuse ja töömeetodite kohta.

toimimise üksikasjad. Peamine eesmärk on siiski võimaldada GRAVO-l saada täpsem selgitus ja arusaam olukordadest, kus usaldusväärse teabe kohaselt on konventsiooni järgimine süsteemse probleemi tõttu ohustatud ja advokaatidel on tekkinud tõsiseid probleeme konventsioonis toodud õiguste kasutamisel. Uurimistulemused edastatakse asjaomasele konventsiooniosalisele ja vajaduse korral konventsiooniosaliste komiteele, ministrite komiteele ja Euroopa Nõukogu parlamentaarsetele assambleele ning avalikustatakse.

Artikkel 14 – arvamused

101. Artiklis sätestatakse GRAVO võimalus võtta vajaduse korral vastu arvamusi konventsiooni rakendamise kohta. Arvamustel on konventsiooniosaliste jaoks ühine tähendus ja need puudutavad konventsioonis sisalduvaid artikleid või teemasid. Need ei ole riigipõhised. Kuigi need arvamused ei ole õiguslikult siduvad, on need konventsiooniosalistele oluliseks viiteks, aidates paremini mõista konventsiooni erinevaid teemasid ja pakkudes selgeid suuniseid, mis võivad aidata kaasa konventsiooni tõhusale rakendamisele.

Artikkel 15 – suhted muude asutustega

102. Artiklis 15 kirjeldatakse ministrite komitee kohustusi ja ülesandeid seoses konventsiooniga. Ministrite komitee jälgib konventsiooni jõustamisega seotud edusamme ja tegevusi ning eelkõige üldisi tegevusaruandeid, milles tehakse kokkuvõtte järelevalvevoorude ja arvamuste tulemustest, mis võivad viidata vajadusele sihipärase tegevuse, näiteks praktiliste vahendite järele, või kõige tõsisematel juhtudel täiendavate standardite kehtestamise tegevuste järele, sealhulgas lisaprotokollide või konventsiooni läbivaatamise vajadusele. Ministrite komiteel on roll ka konventsiooni muutmise menetluses (vt artikkel 22). Ministrite komitee võib otsustada delegeerida selle vastutuse Euroopa Nõukogu alluvuses olevale eksperdikomiteele. Praegu oleks pädevaks komiteeks Euroopa õiguskooostöö komitee (CDCJ), mis teostab järelevalvet erinevate õigusriigi põhimõtetega seotud konventsioonide üle avaliku ja eraõiguse valdkonnas. Parlamentaarset assambleed tuleks samuti teavitada konventsiooni rakendamisest üldiste tegevusaruannete edastamise kaudu.

IV peatükk – seos muude rahvusvaheliste õigusaktidega

Artikkel 16 – seos muude rahvusvaheliste õigusaktidega

103. Artiklis 16 käsitletakse konventsiooni ja muude rahvusvaheliste õigusaktide vahelist suhet. Kooskõlas rahvusvahelise õiguse üldpõhimõtetega, sealhulgas 1969. aasta rahvusvaheliste lepingute õiguse Viini konventsiooniga, püütakse artikliga 16 tagada, et konventsioon eksisteerib harmooniliselt koos muude – nii mitme- kui kahepoolsete – lepingute või õigusaktidega, mis käsitlevad küsimusi, mida konventsioon samuti hõlmab. See hõlmab eelkõige Euroopa inimõiguste konventsiooni ja selle protokolle.

104. Konventsiooni eesmärk on tugevdada advokaadi kutseala kaitset ja advokaatide õigust oma kutsealal vabalt tegutseda. Sel põhjusel on lõike 1 eesmärk tagada, et konventsioon ei piira kohustusi, mis tulenevad muudest rahvusvahelistest õigusaktidest, mille osalisteks käesoleva konventsiooni osalised on või mille osalisteks nad saavad ning mis sisaldavad sätteid konventsiooniga reguleeritavate küsimuste kohta.

105. Lõikes 2 märgitakse positiivselt, et konventsiooniosalised võivad sõlmida kahe- või mitmepoolseid lepinguid – või muid õiguslikke vahendeid, mis on seotud konventsiooniga reguleeritavate küsimustega. Sõnastusest selgub siiski, et konventsiooniosalised ei tohi sõlmida ühtegi kokkulepet, mis kaldub kõrvale käesolevast konventsioonist.

V peatükk – lõppsätted

106. Mõne erandiga põhineb käesolev peatükk sisuliselt Euroopa Nõukogus sõlmitud konventsioonide, lisaprotokollide ja muutmisprotokollide näidislõppsätetel, mille ministrite komitee võttis vastu 2017. aasta juulis toimunud saadikute 1291. kohtumisel. Artiklid 17–23 kasutavad kas tüüpklause standardkeelt või põhinevad Euroopa Nõukogu pikaajalisel lepingute sõlmimise praktilikal.

Artikkel 17 – allakirjutamine ja jõustumine

107. Lõikes 1 märgitakse, et konventsioon on allakirjutamiseks avatud Euroopa Nõukogu liikmesriikidele, selle väljatöötamises osalenud mitteliikmesriikidele ning Euroopa Liidule.

108. Lõikes 2 märgitakse, et konventsioon ratifitseeritakse, võetakse vastu või kiidetakse heaks. Ratifitseerimis-, vastuvõtmis- või heakskiitmiskirjad antakse hoiule Euroopa Nõukogu peasekretärile.

109. Lõikes 3 sätestatakse konventsiooni jõustumiseks vajalike ratifitseerimiste, vastuvõtmiste või heakskiitmiste arvuks kaheksa. See arv peegeldab veendumust, et konventsiooni mehhanismi edukaks loomiseks on vaja märkimisväärtset riikide rühma, et tegelda advokaatide ees seisvate väljakutsetega ja kutseala kaitsta. See arv ei ole siiski nii suur, et see võiks konventsiooni jõustumist tarbetult edasi lükata. Organisatsiooni lepingute sõlmimise tava kohaselt peavad kaheksast esialgselt riigist vähemalt kuus olema Euroopa Nõukogu liikmed.

110. Lõikes 4 märgitakse, et lõikes 1 osutatud riigi või Euroopa Liidu suhtes, kes väljendab hiljem oma nõusolekut konventsiooniga ühineda, jõustub konventsioon selle kuu esimesel päeval, mis järgneb kolme kuu möödumisele kuupäevast, mil nad selle ametlikult ratifitseerisid, vastu võtsid või heaks kiitsid.

Artikkel 18 – konventsiooniga ühinemine

111. Kui riik, mis ei ole Euroopa Nõukogu liige ega osalenud konventsiooni koostamises, väljendab huvi konventsiooniga ühinemise vastu, võib ministrite komitee pärast konventsiooniosalistega konsulteerimist ja nende ühehäälse nõusoleku saamist kutsuda kõnealust riiki konventsiooniga ühinema. See otsus nõuab Euroopa Nõukogu põhikirja artiklis 20.d sätestatud häälteenamust ja ühehäälselt otsust konventsiooniosalistelt, kellel on õigus osaleda ministrite komitees.

112. Konventsiooniosaline, kes ei ole Euroopa Nõukogu liige, osaleb GRAVO ja konventsiooniosaliste komitee tegevuse rahastamises ministrite komitee kehtestatud korra kohaselt. Ministrite komitee võttis 6. aprillil 2022 vastu resolutsiooni CM/Res(2022)6, mis käsitleb Euroopa Liidu ja mitteliikmesriikide Euroopa Nõukogu konventsioonide järelmeetmete mehhanismides osalemise finantskorda, mida kohaldatakse konventsiooni suhtes, et katta kulud, mida Euroopa Liidu või mitteliikmesriigi ühinemine toob organisatsioonile kaasa, eelkõige seoses järelmehhanismiga.

Artikkel 19 – territoriaalne kohaldatavus

113. Lõikes 1 nimetatakse territooriumid, mille suhtes konventsiooni kohaldatakse. Siinkohal tuleb rõhutada, et konventsiooni eesmärkidega oleks vastuolus, kui konventsiooniosalised jätaksid osa oma territooriumist konventsiooni kohaldamisalast välja ilma mõjuva põhjuseta (näiteks konventsioonis käsitletud küsimustes kohaldatavate erinevate õigussüsteemide olemasolu).

114. Lõige 2 käsitleb konventsiooni kohaldamise laiendamist territooriumidele, mille rahvusvaheliste suhete eest konventsiooniosalised vastutavad või mille nimel nad on volitatud võtma kohustusi.

Artikkel 20 – deklaratsioonid

115. Lõige 1 võimaldab konventsiooniosalistel märkida artikli 3 punkti a reguleerimisalasse kuuluvad kutsenimetused alla kirjutades või ratifitseerimis-, vastuvõtmis-, heakskiitmis- või ühinemiskirja hoiule andes. See võimaldab täpsustada advokaadi kutsenimetusi, mis on määratletud riigisisestes õigusaktides ja kuuluvad konventsiooni reguleerimisalasse. Käesolevat deklaratsiooni ei saa kasutada konventsiooni eesmärgi ja sellega pakutava kaitse õõnestamiseks, näiteks väga piirava kohaldamisala vastuvõtmisega.

116. Lõikes 2 sätestatakse, et konventsiooniosalised peavad märkima ära organid, asutused või isikud, kellele nad soovivad laiendada „avaliku võimu kandja“ määratlust. Avaliku võimu kandjad võivad hõlmata õigusloomeorganeid ja kohtuasutusi seoses muude tegevustega kui need, mis on hõlmatud artikli 3 punktiga g, samuti füüsilisi või juriidilisi isikuid, kes täidavad avalikke ülesandeid või tegutsevad avaliku sektori vahenditega (nt spetsialiseerunud seadusjärgsed asutused ja organid, õiguskaitseasutused, regulatiivkomisjonid, riigiettevõtted).

Artikkel 21 – reservatsioonid

117. Lõikes 1 sätestatakse, et riik või Euroopa Liit võib alla kirjutades või ratifitseerimis-, vastuvõtmis-, heakskiitmis- või ühinemiskirja hoiule andes Euroopa Nõukogu peasekretärile adresseeritud deklaratsiooniga teatada, et ta jätab endale õiguse mitte kohaldada artiklit 6 konventsiooni artikli 2 lõike 3 punktiga b hõlmatud isikute suhtes või kohaldada seda üksnes erijuhtudel või eritingimustel. Selles sätestatakse, et konventsiooni suhtes ei või teha muid reservatsioone.

118. Lõikes 2 sätestatakse, et konventsiooniosaline võib reservatsioonist täielikult või osaliselt taganeda Euroopa Nõukogu peasekretärile adresseeritud deklaratsiooniga. Deklaratsioon jõustub kuupäeval, mil peasekretär selle kätte saab.

Artikkel 22 – konventsiooni muudatused

119. Konventsiooniosalised võivad teha ettepanekuid konventsiooni muutmiseks. Need tuleb edastada Euroopa Nõukogu peasekretärile ja Euroopa Nõukogu liikmesriikidele, konventsiooni väljatöötamises osalenud mitteliikmesriikidele, allakirjutanutele, konventsiooniosalistele, Euroopa Liidule ja konventsiooniga ühinema kutsutud riikidele. Konventsiooniosaliste komitee esitab ministrite komiteele oma arvamuse muudatusettepaneku kohta.

120. Järgmise sammuna vaatab ministrite komitee muudatuse läbi ja võtab selle vastu. Ta võib otsustada kaasata oma otsuse teatavaks tegemiseks oma eksperdikomisjoni, milleks praegu on CDCJ. Lisaks konsulteerib ministrite komitee enne muudatuse üle otsustamist konventsiooniosalistega ja saab nende ühehäälsel nõusolekul. Selline nõue tunnistab, et kõik konventsiooniosalised peaksid saama osaleda muudatusi puudutavas otsustusprotsessis ja nad tegutsevad võrdsetel alustel.

Artikkel 23 – denonsseerimine

121. Kooskõlas rahvusvahelise õiguse üldpõhimõtetega, sealhulgas 1969. aasta rahvusvaheliste lepingute õiguse Viini konventsiooniga, võimaldab artikkel 23 konventsiooniosalisel konventsiooni denonsseerida.

Artikkel 24 – teated

122. Artiklis 24 loetletakse teated, mida Euroopa Nõukogu peasekretär kui konventsiooni hoiulevõtja peab esitama, ning määratakse ka nende teadete saajad.